

RIIGIKOGU

IV koosseis.

II istungjärk. 11. koosolek. 5. novembril 1929.

1. Päevakorra täiendamine.
2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.
3. Teatamine Riigikogu liikmete koosolekuilt puudumistest oktoobrikuul.
4. Komisjonide täiendavad valimised.
5. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorraline teadaanne leetritaudist Nõmme rinnalastekodus.
6. A. Jõeääre küsimine Majanduseministrile Scheel ja Ko pangakontori asjas ja Majanduseministri vastamine küsimisele.
7. Läbirääkimised Välisministri aruande puhul rahvasteliidu täiskogu X korralise istungjärgu tööd.
8. Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüneron'i erakorraline teadaanne leetritaudist Nõmme rinnalastekodus.
9. Rahaasjanduse komisjoni esitis Riigi eelarve seaduse § 34. põhjal määratud eelkrediitide asjas.
10. Eesti-Portugali kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — I lugemisel.
11. Tollipõhitariifide muutmise seadus — I lugemisel.
12. Eesti-Türgi ajutise kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.
13. Laste, alaealiste ja naiste töö kohta tööstusettevõtetes käiva seaduse § 20 (RT 68 — 1924, seadus nr. 30) muutmise seadus — II lugemisel.
14. Riigi 1930./31. a. eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus — II lugemisel.
15. Lennuvarustuse muretsemise ja krediidi määramise seaduse muutmise ja täiendamise seadus — II lugemisel.
16. Seitsemenda rahvusvahelise töökonverentsi poolt vastuvõetud öötöö kohta pagaritööstuses käiva konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — II lugemisel.

Koosoleku avab teine abiesimees **R. Penno** kell 17.15 min.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi **J. Piiskar**.

1. Päevakorra täiendamine.

M. Martinson'i (põl) ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised.

2. Teatamine komisjonidesse antud seaduseelnõudest.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. Riigi 1929./30. a. lisaelarve nr. 1 arvel eelkrediitide määramise seaduse nr. 2 rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisus;
2. kaitseseisukorra seaduse üldkomisjoni, seisukoha avaldamiseks riigikaitse komisjoni.

3. Teatamine Riigikogu liikmete koosolekuilt puudumistest oktoobrikuul.

Sekretär kannab ette tähendatud teadaande. (Vaata otsuste protokoll nr. 11, lisa nr. 3.)

4. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:
maakomisjoni M. Laarman'i asemele A. Vann (põl);
haridusekomisjoni A. Vanni asemele M. Laarman (põl).

5. Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorraline teadaanne leetritaudist Nõmme rinnalastekodus.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi rinnalastekodus Nõmmel möllab 16. septembrist alates leetritaud. Et haigeid tervetest ei isoleerita ja ravimine puudulik, on taud raske kuju võtnud, ning lapsi tabanud igasugused kõrvalhaigused, nagu kopsupõletik, difteeriit, bronhiit, peajupõletik, kõhuhaigused j.n.e. Just puuduliku arstiabi tagajärjel on oktoobrikuu jooksul surnud 15 last ja novembrikuu esimeste päevade jooksul 2 last, kokku 17 last.

Praegu on rinnalastekodus 121 last ja neist 91 haiged, paljud väga raskesti ja suremisel. On oodata isegi surevuse tõusu.

Kodus on ainult kaks arsti, kes lapsi peavad ravima oma hariliku töö, see on kodu juhtimise, ka majandusliku juhtimise kõrval. Õdesid on 7 ja 1 vanem õde.

Kuigi haigused kodus möllavad juba üle kuu, siiski pole Hariduse- ja sotsiaalministeerium abinõusid tarvitusele võtnud, et tarviliku arstiabi ja arstlikkude abinõude ning korralduste varal haigusele piiri panna, haigusekäiku kergendada, raskeid kõrvalhaigusi ära hoida ja seega laste surevust vähendada.

Hariduse- ja sotsiaalministeerium pole isegi tarvilikuks pidanud rinnalastekodu praeguse seisukorraga tutvunemist oma järelevalve ametnikkude kaudu.

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm loeb Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi sarnase teguviisi mitte ainult hoolimatuks ja lubamatuks, vaid ka südametuks.

Nende laste surma, kes puuduliku ravimise tagajärjel surnud, on toonud Hariduse- ja sotsiaalministeerium seega, et ta pole neid ülesandeid, mis ta kohuseks, täitnud.

J u h a t a j a : Mina leian rkl. Johanson'i avalduses sõna „südametuks“ ebakohase ja teen sellepärast märkuse.

6. A. Jõeääre küsimine Majanduseministrile „Scheel ja Ko“ pangakontori asjas ja Majanduseministri vastamine küsimisele.

A. J õ e ä ä r (stp, loeb):

1) Kas on esitatud tõendus Majanduseministrile selle üle, et „Scheel ja Ko“ pangakontori tulude varjamise asjas toimepandud revideerimisel viimase poolt esitatud on vale andmeid?

2) Jaataval korral, missugused abinõud on Majanduseministri poolt tarvitusele võetud end. „Scheel ja Ko“ pangakontori poolt varjatud tulude pealt riigile kuuluvate maksude sissenõudmiseks?

Majanduseminister J. Z i m m e r m a n n : Lugupeetud Riigikogu liikmed! Vastates rkl. Jõeääre küsimisele „Scheel ja Ko“ pangakontori tulude varjamise asjas teatan, et Majanduseministeerium ei ole saanud minu ajal mingisuguseid tõendus selle üle, et „Scheel ja Ko“ pangakontori tulude varjamise asjas toimepandud revideerimisel oleks esitatud viimase poolt vale andmeid. Pangakontor „Scheel ja Ko“ revideerimist toimetati kodanik Similev'i avalduse põhjal kolmel korral, et kindlaks teha pangakontori 1920. — 1923. a. ärioperatsioonide tulemusi maksus-

tamise otstarbel. Esimene revideerimine oli 26. novembril 1925 ja viimane 1. aprillil 1926.

Kuna Riigikohus maksustamise tühistamise asjas asunud seisukohale, et maksustamise võib tühistada ärimaksu alal kolme aasta ja tulumaksu alal viie aasta jooksul, siis on käesoleval juhul Riigikohtu seletuse kohaselt viimne tähtpäev möödunud esimesel juulil 1929. Selletõttu ei saa ka uued tõendused pangakontor „Scheel ja Ko“ ärioperatsioonide kohta pakkuda huvi Majanduseministeeriumile kui fiskuse huvide kaitsjale.

7. Läbirääkimised Välisministri aruande puhul rahvasteliidu täiskogu X korralise istungjärgu tööd.

M. M a r t n a (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Välisministri aruannet rahvasteliidu täiskogu tööde üle septembrikuul kuulates ja eriti trükitud aruannet lugedes jäi nüüsgune mulje, et Eesti Vabariigi Valitsus tundis enese väga õnneliku olema koos töötades Genfis rahvasteliidu täiskogu korralisel istungil, mis oli kümnes, sellega niioelda juubelistung, ja millest osa võtsid 9 riigi peaministrid ja 20 riigi välisministrid, rääkimata teistest suurtest meestest.

Härra minister rõhutas ka seda, et tema isiklikult võõrana Genfis rahvasteliidu ülevas õhkkonnas seekord ei viibinud, ei, ta oli juba rahvasteliidu hällipäeva ajal Genfis viibinud, nagu ette aimates, et suuremad asjad tulemas. Ja kas meiegi, lugupeetud Riigikogu liikmed, seal täiesti võõrad oleme? Eks meie mäleta seda aega armsa mälestusena, mil Eesti vabariik, nii vaene ja väike kui ta on, rahvasteliidu liikmeks vastu võeti. Meie jälgisime seda tol ajal meeleldi ja hellitasime ülevaid ootusi ja lootusi. Ning see heameel oli ju ka arusaadav ning väga põhjendatud palju enam kui mõne suurema rahva heameel sel puhul olla võis, sest Eesti väike, allasurutud rahvas tõusis iseseisva riigina suurte rahvaste, rahvuseriikide kõrgusele nende vääriliseks tunnustatuna. See on ometi samm, milliseid igapäev ei astuta.

Ka meie, sotsialistid, rahvusvaheline proletariaat oma perega oleme rahvasteliidu kätki juures seisnud. On ju sotsialismi isegi rahvasteliidu akushööriks nimetatud. Tõsi, sotsialismi mõistus nõudis juba ammu ja nägi ette rahvusvahelist koondist — korraldava organina korralageduse kõrvaldamiseks, eriti aga sõdade, verevalamiste, varanduste hävitamise ärahoidmiseks. Sotsialism pooldab mõistust, olgugi et see kapitalismi saatanlikkusest küllalt teadlik, eeldab ja usub ta ometi mõistuse võitu ka sõja suunas. Ta usub, et mõistus

kapitalismi saatanlikkuse inimsuse kasuks kord võidab ja tee võidule mingisuguse rahvasteliidu sarnase koondise kaudu minna võiks ja minema peaks. Aga nagu asjade käik selles suunas Genfis arenenud, ei või meie, sotsialistid, rahvasteliidu tööle sellise suure aukartusega ja rahuldusetundega nagu ülespoole vaadata, nagu välisminister seda teeb, ja nagu Vabariigi Valitsus ühes kodanlike valitusseringkondadega kaasa vaatab ja kaasa imestab. Meie, sotsialistid, ei ole silmapilgukski unustada võinud, et rahvasteliit praegusel kujul on kõige paremal korral valitsevate parteide, see on valitsuste rahvusvaheline, poliitiline koondis, ma ütleksin peaaegu — suurklubi, kuhu isegi tavalik vormalne demokraatia põhimõttelikult ei ole juurde pääsenud. Või tahab siin keegi demokraatiast kõneleda, nagu kindral Laidoner mullu seda siit kõnetoolilt teha püüdis, kuna ometi rahvasteliitu alaliselt juhib teatavasti viis, enne koguni ainult neli suurriiki, kelle ümber nõndanimetatud mitteamaliste nõukogu liikmete kohti õngitsevad vähemad 9 riiki nagu tähed kindla keskkoha, päikese, ümber keerlevad ja kadusega piiluvad, kuidas päikesele ligi pääseda. See mitteamalistele kohtadele pääsemine tuletab mulle meelde õndsas püha Rooma riigi Regensburgi riigipäeva võitlusi laual istumise eesõiguse pärast.

Kui härra välisminister avalik tahaks olla, võiks ta muu seas palju naljajumelist meile sellest kõnelda, kuidas Genfis mitteamaliste kohtade pärast sala sepsitatakse. See tuletab meelde, ja näitab, kui vähe praeguses rahvasteliidus on demokraatial pinda. Meie loodame aga, et areneval sotsialismil juba ligemas tulevikus korda läheb mainitud sumbunud demokraatiale ebasoodsat õhkkonda puhastada, ja et me rahvasteliitu tõsise rahvusvahelise parlamendina näha saame, kus enam valitsused igäüks oma ühe häälega otsuseid ei tee, vaid rahvusvahelises ulatuses parteidesse kuuluvuse järgi rühmadesse jagunev täiskogu, nõnda nagu otsused parlamentides enamusega tehakse.

Mispärast oleme meie, sotsialistid, seni rahvasteliidu juures olnud? Meil on selleks väga tõsine põhjus, väga tõsine kriteerium. Meie ei või maailmasõda selle koledustega ja hävitamis-barbaarsusega unustada. Maailmasõja haavad ja armid põlevad proletariaadi ihu ja hinge küljes kustumatu valuga edasi, kuna kodanlus sõjakoledusi juba unustama hakkab ja uute metsikuste toimepanemiseks pisitasa ettevalmistusi teeb. Proletariaat teab, et uus rahvaste tapmine tsivilisatsiooni veel hirksamini ähvardab, kui möödunud neli tapmisaastat ja neile seni järgnenud viletsus. Proletariaat näeb

ette, et uus maailmasõda veel hirmsama laastamise, võibolla koguni elu täieliku hävinemise kohati maakeral kaasa tooks, teadagi siis eeskätt seal, kus elu seni kõige kaugemale arenenud. Proletariaat ootab, et rahvasteliit rahvusvahelise rahu kindlustaks, et ta sõja kaotaks. See on kriteerium, millisest lähtekohast meie rahvasteliidu töid hindame.

Proletariaat jälgib rahvasteliidu töid, millest meile ka möödunud istungjärgust nii kõlavalt kõneldakse, kasvava murega. Sest kümne aasta töö tähendab väga väikest saaki. Rahvusvahelise rahu kindlustamine jõuab ainult tiguksammul edasi, kui seda üldse edasiminekuks võib nimetada. Igatahes mitte sellel määral, nagu inimessoo areng vajab.

Mina ei taha salata, et on püütud mõndagi teha, eriti Inglise töölisparteilaste ja mõne vabameelse poolt. Näiteks ei tahaks ma ala hinnata lepinguid, mis riigid sõdade ärahoidmiseks sõlminud. Aga kui me sellega ühtaegu näeme, kuidas samad riigid kõigest hoolimata varustuvad, varustuse vähendamise nõupidamised aga kuidagi ei edene, ja kuidas kitsendavate lepingute sõlmimisel ka tagauksi salalepingute punumiseks otsitakse, lahti jäetakse, et mainitud kitsendavate lepingute pihtide vahelt tarbekorral pääseda; kui me meeles peame, kuidas uusi, ikka jäledamate tapmiste jaoks kavatsatud tapamasinaid, uusi, kogu maid ähvardavaid mürkgaase j.n.e. leiutatakse, kuidas sõjavarustusekapitali ja -tööstust soodustatakse — sageli ühe ja sama isiku kaudu riikidevahelises ulatuses; kui me näeme, et tapamasinate vabrikandid ja leiutajad, müüjad ning edasitoimetajad pärast nagu enne „sõbra“ ning „vaenlase“ pool ühtviisi „aumeesteks“ on, ja et nende kõrget rinda iga tähtsama riigi aumärgid ehivad, kuna alles käesolev aeg päevalgele tõi, kuidas sõjavarustusekapitali riigivõimudevahelisi nõupidamisi sõjalaevade arvu vähendamise küsimuses algusest peale nurja võib ajada, rahvasteliidu silma all, — kui me seda kõike meeles peame, siis ei ole ime, kui sotsialistid rahvasteliidu töid teisiti hindama peavad ja ikka suurema ja suurema skepsisega jälgivad, mis seal sünnib, ja mis seal ei sünni.

Mis eriti meid Eestis puutub, tuletan eeskätt meelde. Välisministri aruandest loeme muu seas ka järgmist: „Rida kõnelejaid käsitas Euroopa majandusliku arenemise probleem. Tollirahu küsimust ei võetud mitte üksi kõne alla, vaid kindlustati vastuvõetud otsustega ka küsimuse nihkumist reaalsete võimaluste valda.“

Edasi. „Belgia välisminister Hymans puudutas täiskogu ees esimesena tollirahu küsimust. Ta kutsus riike üles kiiremini ratifitseerima

sisse- ja väljaveokeelude kaotamise konventsiooni. 1927. a. majandusekonverentsil vastu võetud sooviavaldust, maksvaid tollitariife mitte tõsta, soovitas kõneleja muuta kohustavaks lepinguks. Tuleb arendada tollide alandamist regionaalsete tollikokkulepete abil.

Iseenesest pole majandusliku reorganiseerimise idees midagi niisugust, mis tunduks a priori võimatu. Vaja on ainult selge arusaamine etteasetud tähistest. Versailles'i rahupeering löi suure hulga Euroopa riike, kuid jättis nad väljaspoole Euroopa majanduslikku süsteemi. Tulemuseks on rängad takistused kaupade vahetamisel, mille eemaldamiseks Saksamaa on nõus töötama käsikäes teiste riikidega.

Scialoja (Itaalia) juhtis tähelepanu majandusliku desarmeerimise tähtsusele, sest riikide kokkupõrked on ikka suuremal määral tingitud majanduslikkudest vastoludest.

Beneš (Tšehhoslovakkia) seletas, et liit on kutsutud Euroopas teostama uut majandusliku koostöö süsteemi, mis rajatud riikide poliitilisele, kõlvulisele ja majanduslikule lähenemisele. Pole mingit erilist põhjust selle idee nurjumiseks. Ka pole mingit põhjust, miks selle idee elluviimisel ei peaks püsima jääma intiimsemad sidemed riikide vahel, keda ühendab ühine kultuur või ühised huvid.

Graham (Briti) leidis, et kuna Briand'i ettepaneku teostamine s. o. Euroopa ühendamine võtaks palju aega, võiks tariifide küsimuse esialgseks lahendamiseks ellu viia hakata 1927. a. majandusekonverentsi ettepanekuid regionaalsete tollikokkulepete ja üksikute ainetega kohta maksvate tollimäärade alal. Peale selle oleks soovitatav kokkuleppe saavutamine kaheaastase tollirahu kohta. Selle kestusel astuksid kokku valitsuste konverentsid edaspidiste sammude määramiseks.

Trygger (Rootsi) heitis ette, et riigid, kelle esindajad täiskogu ees peavad kõnesid Euroopa riikide majanduslikust lähenemisest, viivitavad majandusekonverentsi otsuste elluviimisega ja neil baseeruvad konventsioonide ratifitseerimisega. Mowinkel (Norra) soovitas uurida kontakti loomise küsimust Young'i kava põhjal loodava rahvusvaheliste maksude panga ja rahvasteliidu vahel.

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma lugesin ette mõne koha Välisministri aruande lehekülgedelt, kus härra minister aru annab majanduslikkude küsimuste läbirääkimistest Genfis.

Kui neid väiteid, mis Välisminister oma aruandes majanduslikkude küsimuste all tollide suunas ette kannab, tõsiselt jälgida ja neid valitsuse tollitõstmise politikaga kõrvu seada, siis ei ole võimalik rabavat imestust tagasi hoida.

Nagu tänava nõnda on valitsus ka enne suurte kuludega kõigist konverentsidest osa

võtta lasknud, kus majanduslikud küsimused kõne all olid, ja kus asjatundlikud eriteadlased oma parimaid teadmisi Euroopa majanduseelu tervendamise suunas väljendasid. Mainitud asjatundjate seisukohad on tollide tõstmise vastu. Nad kõik soovivad tolle mitte enam tõsta, vaid nende alandamisele ja kaotamisele asuda. Ei ole kuidagi põhjendatud oletus, et mainitud asjatundjad oma arvamisteavaldustes ja nõuandmistes ühekülgsed olevat ja et nad teistele tolle alandada soovivat, et siis neil enestel, s. o. nende eneste mail seda hõlpsam oleks oma tööstusesaadusi rohkem müüa. Ei, need nõuandmised ja õpetused on tõsiselt kaalutud ja pole nõnda mõeldud, et üks kasu, teine kahju saaks. Kõik see rahvasteliidu asjatundjate tarkus jääb aga tähele panemata.

Kui seda materjali lühidalt ja kokkuvõetult vaadata, mis 1927. a. Genfi rahvusvahelisel konverentsil läbi räägitud ja mis seal otsustatud, siis võin öelda, et see materjal sisaldab täpsalt sama, mis need 4 kohtagi, mida ma praegu ette lugesin, nõnda et seda julgesti jälgida võib ja öelda, et asjatundjad oma arvamisi kavalate konksudena ette ei ole kandnud, vaid et need tõepoolest tõsiselt mõeldud ja väljendatud.

Kui meie nüüd neid seisukohti ja oma valitsuse seisukohti võrdleme, siis näeme, et Eesti valitsus saadab kuluka delegatsiooni 2. — 25. septembrini Genfi, ja 14. septembril tõstab valitsus järsku telegraafi teel tolle! Ma ei tea, kas valitsus seda enne teadagi andis oma delegatsioonile Genfi, või luges delegatsioon seda uudisena ajalehtedest. Eesti delegatsioon võttis võibolla just 14. sept. Genfis nõupidamisest osa, kus seisukohale asuti, et ei ole kohane tolle tõsta. Kui neid otsekohe just alandama ei saa hakata, siis vähemalt paari aasta jooksul peaks tollirahu peetama, ja peale selle peaks alandamise ja võibolla isegi tollide aegajalise kaotamise teele asuma. Meie delegatsioon pidi aga nägema, et valitsus, ükskõik missugusele seisukohale rahvasteliit tollide suhtes asus, raksti tolle tõstis, ja nüüd on Riigikogu komisjon sellega ametis, et omalt poolt katsuda uurida ja seisukohale jõuda, kui pikale need tollid jääda võivad ja missuguses ulatuses neid muuta tuleb. — Kui rahvasteliidu kohta nii lugupidavale seisukohale asuda, nagu see härra ministri aruandest, niihästi kirjalikust kui ka suusõnalisest välja paistab, vastu kõlab, siis on meil õigus oletada, et me rahvasteliitu üheks kaalutamaks ja tähtsamaks asutuseks peame. Kui me ikka ja ikka jälle kuuleme ja näeme, et see kaaluv ja tähtis asutus on tollide tõstmise vastu, ja kui leitakse, et kogu ilm ja kõigi rahvaste majanduslik arenemine paremini käima võib hakata, kui tolle ei tõsteta, ja et neid

alandama, kaotama peaks hakatama, millega on siis meil see tollidetõstmine põhjendatud? Kui meie delegatsioon tahab koos töötada rahvasteliiduga, siis tuleb ka temal otsusele jõuda, et tolle ei tule tõsta, vaid neid tuleb kaotama hakata. Nii on asjaolu, kuigi see etteheide ei käi küll üksi väikese Eesti riigi ja tema valitsuse kohta, vaid käib, nagu Rootsi välisminister Trygger õieti ütles, ka isegi suurriikide kohta, et just ka suurriikide esindajad teisiti kõnelevad, kui nad tolli asjus talitavad. Nad kõnelevad rahvasteliidu täiskogu ees ilusaid sõnu tollirahust ja tollide kaotamisest, aga ometi ei vii nad neid otsuseid, mis rahvasteliidu majandusekonverentsidel või ka täiskogu poolt selles suunas vastu võetakse, läbi. Meie talitame ometi veel veidramini. Kui näiteks mõni suurriik, ütleme Saksamaa, oleks selkombel 14. septembril tolle tõstnud, ja kui see Genfis oleks tuttavaks saanud, siis oleks pidanud selle riigi välisminister küll natuke kiiremini Genfist kaduma kui muidu. Meie riik on ju õnneks, Genfile õnneks, rahvasteliidule õnneks, sedavõrt väike, et meie tollidetõstmine niisuurat kära ei sünnitanud. Aga et see sugugi kära poleks sünnitanud, seda ma ei usu. Ma arvan, et ka Genfis, rahvasteliidul, on meie tollidetõstmisest teada, ja ka 14-da septembri tollidetõstmine sai seal teatavaks.

Ja ma tahaksin kõigele sellele, mis meie tollidetõstmise asjus seni juba öelnud oleme, veel juurde lisada, et 14. sept. tollidetõstmisega Vabariigi Valitsus Eestist ja Eesti rahvast lugupidamist igatahes Genfis ja rahvasteliidu ringkondades ei tõstnud. Ja sellepärast oleks minu soov, et meie valitsus rahvasteliidu tegevust mitte ainult sõnadega ei kiidaks, ja seda ilusana ette ei maaliks, vaid et ta neist seisukohtadest ka kinni pidada ja neid täita püüaks, mis rahvasteliit tollide suunas ja teistes niisugustes meile tähtsates küsimustes otsustab.

V. Kaaver (tp): Ma tahan rääkida kahest tähtsamast küsimusest: majanduslikust ja relvastuse küsimusest.

Kui rahvasteliidu tööd käsitame ja kümnenda korralise istungjärgu töid vaatleme, ei saa ma nii asjale ligineda, nagu härra Martna tegi, ta ainult kritiseeris natuke, kuid üldsuund ja kapitalistlike vormide küsimus jäi täitsa puudutamata.

Seepärast ei saa ma mööda minna neist küsimustest, ja ei ole liigne, kui natuke tagasi läheksime sellele, mis oli enne sõda. Näited sellest ajast selgitavad, miks paratamata ennesõjaaegne imperialism tõi esile suured verepulmad, mille vastu rahvad sõdivad, kuid mille takistamiseks ei saa kapitalismi püsimisel midagi teha. Meie teame, et imperialistlik aja-

järk ei tekkinud pärast maailmasõda, vaid oli juba varem. Sellel ajajärgul tekivad vabavõistluse asemel sündikaadid, tekivad ühingud, mis kogu kapitalistlikku võitlust juhivad, tekivad hiigla monopolistlikud ühingud üle kogu ilma. Samal ajal ilm on juba 5 suurriigi vahel jaotatud, ning algab metsik võitlus turgude pärast.

1914. a. kokkupõrked kapitalistlike riikide vahel on selle võitluse tagajärjeks. Kõigi kapitalistlike maade kolooniad on jaotatud ja ei saanud neid ümber jagada muidu, kui sõjalise kokkupõrke teel.

Kapitalistliku ilma, kapitalistliku ühiskonna arenemine enne sõda räägib sellest, kuidas oli terve ilm jaotatud, räägib võitlusest turgude pärast, võitlusest uute kolooniate pärast.

Lenin oma raamatus „Imperialism“, räägib sellest imperialismi hiigla ekspansioonist, mil ilm enne sõda 5 suurriigi vahel oli jaotatud. Nii oli Suur-Britannial 1867. a. kolooniaid 22,5 miljonit ruutkilomeetrit, kuid 1914. a. näeme, et Inglismaa kolooniate pind on tõusnud 33,5 miljonile ruutmeetriks, kus elanikkude arv 251,9 miljonist on kasvanud 393,5 miljonile. Samuti näitab tõusmise tendentsi Prantsusmaa. 1914. a. ilmasõja algpäevil oli tal 10,6 miljonit ruutmeetrit kolooniaid ja rahvaarv oli seal 55,5 miljonit. Saksamaal, Jaapanis ja Ameerika Ühisriikides märkame sama. Isegi sarnastel poolkoloniaalsetel maadel, nagu Pärsia, Hiinamaa ja Türgi-maa, võitlus kolooniate pärast on kaunis äge. Võitlus turgude pärast ja kapitalistlike riikide oma vastolud ei saanud muud lahendust tuua kui pidi jätkatama vana poliitikat, kuid teiste abinõudega, pidi üle mindama rahulikust võistlusest sõjale. Niisugused olid tingimused enne sõda. Kuid ka pärast sõda näeme, et pilt kapitalistlike riikide juures ei muutunud, et siin on tegemist ainult mõne väikese ümberpaigutusega. Mõjule jäävad aga ikkagi 5 suurriiki, kes valitsevad pärast ilma sõda tervet ilma.

Härra Martna rääkis, et nemad olevat olnud väga liigutatud, kui neid rahvasteliidu liikmeks vastu võeti. (M. Martna, stp vahelhüüe.) Tema rääkis, et sotsialistid olevat olnud väga liigutatud, kui rahvasteliit Eesti oma pere liikmeks vastu võtnud. See „hea mälestus“, millest härra Martna rääkis, võib tunnustust anda sellest, et ta ei hinda rahvasteliitu kui võitnud suurriikide, kapitalistlike riikide suurriikide esindust ja läheb täielikult sotsialistliku partei platvormilt kõrvale. Ta ei puudutanud ka neid aluseid, millel rahvasteliit töötab. Pärast suurt majanduslikku kriisi, rahutusi ja revolutsioone, mis sõja järele tekkisid, jõudis lõpuks kapitalistlik

ilm teatava kindlustumiseni, stabiliseerumiseni. Kuid juba praegu on see stabilisatsioon kokku varisemas, on mäda.

Seepärast nüüd rääkida, et suured üleilmlikud sündikaadid või trustid saaksid rahulikul teel majanduslikke konflikte lahendada, tähendab eitada tõelist olukorda. Ühel sotsialistil igatahes ei oleks võimalik sarnasel seisukohal püsida. Teame, et enne sõda olid samasugused suured sündikaadid ja trustid, kuid vastolud ja konfliktid olid paratamatud ja paratamatud on ka praegu. Ühes kapitalistlike riikide väliste vastoludega, mis majanduslikul ja poliitilisel alal esile keruvad, suurenevad kapitalistlikes riikides ka väljaminekud relvastusele. Väga huvitavaid andmeid toob selle kohta Rootsi tööstuskaitsese komitee peasekretär Jacobson ühes kirjutises ingliskeelses ajakirjas „The Economist“. Andmed, mis Jacobson ette toob, annavad selge pildi praegusest seisukorrast, mis umbes samasugune, nagu see oli enne ilmasõdagi. Tuleta ainult meelde ennesõjaegist relvastuse suurendamist ja selleaegist õhkkonda.

Ma tooksin mõned statistilised andmed relvastuse väljaminekute kohta; näiteks Suur-Britannia kulutas relvastusele 1858. a. — 23 miljonit naela, 1883. aastal — 28 miljonit naela, 1908. aastal — 59 miljonit naela, 1913. aastal — 77 miljonit naela ja 1928. aastal, vaatamata sellele, et rahvasteliit 10 aastat koos istunud, 115 miljonit naela.

Prantsusmaa on kulutanud relvastusele samadel aegadel — 19 miljonit, 31 miljonit, 44 miljonit, 82 miljonit ja 91 miljonit. See on joon, mis aina ülespoole tõuseb.

Saksamaa on vahepeal näidanud langust, kuid siiski möödunud aastal olid suured väljaminekud relvastusele, nimelt 37 miljonit naela.

Kõik suurriigid kokku üldiselt ja sinna juurde arvatud ka väiksemad riigid on kulutanud üldse 524 miljonit naela relvastusele, kuna 1858. aastal olid need kulud ainult 95 miljonit naela. 1908. kuni 1913. aastani, see on enne sõda, kasvasid relvastuse kulud tervelt kaks korda.

Kui võtame need statistilised andmed ja arvud, palju relvastuse kulud teevad kogu rahvamajanduse sissetulekust, siis näeme, et Suur-Britannia relvastuse kulud 1913. aastal kogu rahvamajanduse sissetulekust olid 3,4%, 1928. aastal — 3%.

Prantsusmaal tegid relvastuse kulud kogu rahvamajanduse sissetulekust 1913. aastal — 5,4%, 1928. aastal — 4,6%.

Itaalia relvastuse kulud on kogu rahvamajanduse sissetulekust 3,2% — see on 1913. aastal, 1928. aastal — 4,3%.

Võtame mõne väiksema riigi, näiteks Soome. 1928. aastal olid relvastuse kulud kogu rahvamajanduse sissetulekust 4%.

Ameerika Ühisriigid, — seal olid 1913. aastal relvastuse kulud kogu rahvamajanduse sissetulekust 1,4%, 1928. aastal — 1,1%.

Kõik need andmed näitavad, et relvastuse suurendamine on pärast sõda väga tugeva hooga edasi läinud ja tuletab teravalt meelde ennesõjaegist seisukorda. Kuid ükski rahvasteliidu komisjon, ükski täiskogu ei ole midagi suutnud teha selleks, et relvastust vähendada, sõjahädaohtu vähendada, vaid just vastuoks. Rahvasteliidu täiskogud ja kõiksugu komisjonid on koos istunud ja vastu võtnud tuhandeid resolutsioone, kuid nende resolutsioonide tagajärg on olnud null. Teravaks vastandiks kogu rahvasteliidu, kogu kapitalistlike riikide tööle on Nõukogude Liidu rahupolitika. Kui Nõukogude Liit esimest korda 1922. a. Genfis osa võttis rahvusvahelisest komisjonist, pandi tema poolt ette deklaratsioon üldise relvastuse vähendamise kohta. Delegatsiooni esimees Tshitsherin andis edasi Nõukogude Liidu deklaratsiooni, kus öeldi järgmist: „Ilmamajanduse ülesehitamise püüded jäävad tagajärjeks seni, kuni Euroopa või kogu ilma kohal ripub uue sõjahädaohtu Damoklese mõök. Vene delegatsioon tahab ette panna, võtta ette üldine relvastuse vähendamine.“

Kui härra Martna arvab, et rahvasteliit kaitseb proletariaati uue sõja eest, siis tõestas 1922. a. Genfis Prantsuse delegatsiooni esimees Barthou, et see nii ei ole. Vene ettepanekute puhul ütles ta ainult lühidalt — ei. Samuti kõik järgmised komisjonid ja istungid lõppesid lausega — ei. Meie ei saa — non possumus — meil ei ole võimalik relvastust vähendada. Kõik Nõukogude Liidu delegatsioonide ja diplomaatide ettepanekud, mis otsekohe tõsisest rahupolitiikast kantud, on tänapäevani tagajärjeks jäänud. Meil ei ole mingisugust põhjust enesetele illusioone teha sellest, nagu rahvasteliit suudaks ja tahaks ära hoida sõda, vaid meil on küllalt andmeid, et rahvasteliidu töö näitab praegu täielikku tendentsi sõja õhutamise ja ettevalmistamise poole. Kümnennda korralise täiskogu istung arutas ka desarmeerimise küsimust. Kui kümnennda täiskogu istungi aruannet lugeda, siis võib näha, et selles ei ole ühtki konkreetset plaani relvastuse vähendamise, desarmeerimise läbiviimise kohta. Härra Välisminister oma aruandes toob mitmed kohad mitmesuguste delegatsioonide esindajate kõnedest ette, ja need annavad iseloomuliku pildi sellest, et praegune rahvasteliidu seisukoht on samasugune nagu Genfi konverentsi seisukoht 1922. a., ta ei

mõtlegi relvastuse vähendamisele minna. Kuid siiski mõned asjad, mis rahvasteliidu toetusel või ettepanekul ette võetud, lubavad ühele osale inimestest arvata, et praegu on Euroopa või kogu ilm astunud rahu ajajärku. Need on Kelloggi pakt ja Youngi kava. Kuid kui sisuliselt nende juures peatuda, siis näeme, et Kelloggi pakt ega Youngi kava ei sisalda midagi sarnast, et siin tahetakse sõja ettevalmistuste vastu seista. Sõlmitud lepingud ütlevad vaid seda, et vastolud kapitalistlike riikide vahel on veel teravam kaju omandanud. Praegusel ajal on aga kapitalistlike riikidel kasulik seda varjata ja lepitusi otsida diplomaatiliste nootide vahetamisega ja lepingute valmistamisega. Suure patsifismi laine tõi kaasa see, kui Inglismaal Macdonald'i valitsus moodustati. Macdonald'i valitsus ei erinenud aga sugugi Baldwin'i valitsusest. Macdonald'i valitsuse seisukohad rahvasteliidus olid samasugused kui Baldwin'i seisukohad, ja Foreign Office'i juhi, välisminister Henderson'i seisukohad samad, mis Chamberlain'igi. Mulle tuletab meelde kõik see, mis tehakse praegu relvastuse vähendamise nime all, mis tehakse mingisuguste merekonverentside nime all enne-sõjaegist seisukorda, õhk on elektriseeritud nagu siis. 1899. ja 1907. aastal Hollandis Haagi linna kokkuastunud konverentsid ja istungid ei lõppenud millegi muuga kui ilmasõja tulekuga. Ka praegu see tendents, mille poole püütakse, on väga selge, ning kõik lepingud on väga militaristliku eesmärgiga.

Tahaksin natuke tagasi minna ja puudutada väikeriikide küsimust, kes asuvad Nõukogude Liidu ümber. Kuidas rahvasteliit vaatab väikeriikide relvastuse küsimusele? Kõigepealt väikeriigid näitavad samasugust relvastuse ja sõjaväe kasvamise tendentsi, nagu suurriigid. Näiteks oli sõjavägede arv 1923. a. Soomes 30.000, Eestis 12.000, Lätis 20.000, Leedus 20.000, Poolas 265.000, Rumeenias 153.000. 1928. a. oli Soomes 33.000, Eestis 13.000, Lätis 20.000, Leedus 20.000, Poolas 300.000, Rumeenias 198.000. (A. A n d e r k o p p'i, tõer vahelhüüe.) Mul on andmed väga selged, ja kui Teie natukegi tähelepanelikult kuulate, siis saate ka neist aru. Kokku oli 1923. aastal 500.000 sõjaväelast piiririikides, kuna 1928. aastal see arv tõuseb 584.000. Nõukogude Venemaal oli 1923. aastal 703.000 sõjaväelast, kuna 1928. aastal — 562.000. Nii näeme, et suurriigi Nõukogude Venemaa sõjavägi arvuliselt väiksem on kui väikeriikide oma. (Kaitseminister O. K ö s t r i vahelhüüe.) Nõukogude Liidu sõjaväelised andmed on mul väga hästi teada.

Väikeriigid, hoolimata sellest, et nad on rahvasteliidu liikmed, ajavad sama politikat,

mida kõik teised suurriigid. Eriti viimasel ajal hakatakse rõhku panema kaitseväge suurendamisele. Ka Eestis on see vaim tugev. Tuletan siinkohal meelde kindral Tõrvand'i artikleid nii „Sõduris“ kui „Päevalehes“, kus arutatakse mitmesuguseid strateegilisi küsimusi. Muidugi mõista, seda tehakse teatava maski all, kuid võibolla tuleb silmapilk, kus kõik päevavalgele tuuakse. Nii siis kogu kapitalistlik ilm valmistab ette sõjale. Nõukogude Liit aga püsib kindlal rahupolitika alusel, sellest räägivad kõik Nõukogude Liidu välispolitika sammud, nõukogude ja kominterni otsused. 6. kominterni kongress ja programm näitab meile, missuguses sihis arenevad praegu kapitalistlikud riigid — nad arenevad Nõukogude Liidu vastases suunas ja milline on Nõukogude Liidu rahupolitika. 6. kongressi otsustest loeme: „Imperialistide sõda Nõukogude Liidu vastu on kodanluse avalik vasturevolutsiooniline klassisõda töörahva vastu. Ta peasiht on proletariaadi diktatuuri kukutamine ja valgekaartliku terrorismüsteemi ülesupitamine tööliklassi ja kogu ilma töötavate hulkade vastu.“

Edasi ütleb ta: „internatsionaalne Nõukogude Liidu politika on rahupolitika. Selle siht on, olla rahvusvahelise revolutsiooni valvepostil ja vaadata, et kaitstud saaks sotsialismi ehituse töö.“

Rahvusvaheline imperialism praegu koon-dab ennast Nõukogude Liidu vastu. Üksikute maade suurtöösturite grupid peavad läbirääkimisi Nõukogude Liidu vastase liidu loomise üle.

Nii Saksa natsionalistid eesotsas Vestar-p'ide ja Hergt'idega, Rechberg'ide ja kindral Lippe'dega sõlmsid Prantsuse natsionalistidega lepingu, mille järgi peavad kaaluma ühise suurema sõja võimalusi Nõukogude Liidu vastu.

Viimne samm selles suunas, mida toetavad igasugused Macdonald'i ja Müller'i valitsused, on Euroopa Ühisriikide küsimus. Sellejuures tahan peatuda mõne sõnaga.

Härra Välisminister rääkis Euroopa ühisriikidest, kui väga „ideaalsest“ asjast. Samuti teame, et härra Tõnisson ja ka teised on seda küsimust avalikult arutanud ja näidata püüdnud, et siin on täiesti puhta asjaga tegemist.

Euroopa ühisriikide küsimus ei ole aga uus küsimus, vaid vana ja üles kerkinud sõjapäevil emigratsioonile olevates sotsiaaldemokraatlikkudes ringkondades. 1915. aastal püstitati „Sotsiaaldemokraadis“ nr. 40 küsimus Euroopa ühisriikide loomise kohta. Tol ajal tähendas Lenin, et siin on asjatute katsetega tegemist. Ta ütles: „Euroopa ühisriigid on

kas võimatud kapitalistlikul ajajärgul, või nad saavad olema reaktsioonilised.“ Euroopa ühisriikide loomine on võimalik ainult siis, kui sotsialistliku revolutsiooni kaudu igas riigis vana kord ümber muudetakse, ja proletariaat sotsialismi ehitusetööd alata võib. Teisiti on see võimatu või on reaktsiooniline. Kuid praegused sotsiaaldemokraadid on need, kes praegugi Euroopa ühisriikide võimalusest unistavad kapitalistliku ühiskonna raamides, see tähendab need ringkonnad, kellest rääkis siin rkl. Martna ja kelle eestvedajaks või isaks on Karl Kautzky. Enne ilmasõda näitasid sotsialistide püüded ja seisukohad, et nad õigel teel olid, kuid täielik lagunemine ja äraandmine algas 1914. aastal, mil Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa sotsialistid hääletasid sõjakrediitide poolt ja läksid üle imperialismi voolu teenistusse. Sellest ajast on ka meie sotsialistide hulgas maad võtnud imperialistlik vaim. Praegu on sotsialistid kõige aktiivsemad sõja ettevalmistajad ja õhutajad. (E. Joonas, stp: Missuguse maa nad on ära võtnud.) Teie vaadake oma kongresside otsuseid, siis näete. Härra Joonas, Teie olete küll väga punane mees, kuid Teie teod on väga mustad.

J u h a t a j a: Ma leian Teie viimase avalduse haavava ja teen Teile märkuse.

V. K a a v e r (tp): Et see nii on, see selgub sotsialistide viimastest konverentsidest ja kongressidest, seda näeme ka Haagi konverentsist. (A. Oinas, stp: Mis jutt see on? — L. Johnson, stp: Teie olete must, aga suu on natuke punane.) Pan-Euroopa liikumise esindajad ja poolehoidjad katsuvad igaviisi neid aluseid, millel kapitalistlik ühiskond areneb, kinni katta. Samuti katsuvad neid kinni katta ka sotsiaaldemokraadid. Aga nagu ma juba ütlesin, praegune kapitalistlik ühiskond areneb paratamata selles suunas, et ta süsteemis tekivad vastolud, ja et see viib ta sõjale. Teiselt poolt näeme, et kapitalistlikud riikides areneb töölisklassi liikumine, vastolud võtavad maad, ja siin on tegemist teravneva klassivõitlusega. Praegune kapitalistlik ajajärk on täis elektrit. Ilm seisab suurte murrangute ees.

Euroopa ühisriigid, kui nad kavatsesid kui vastand Ameerika Ühisriikidele, pole võimalikud. Sellepärast, et Ameerika Ühisriigid oma tööstuse kõrge tehnika, oma suure tootmise ja tööstuse ratsionaliseerimise tõttu kõik Euroopa ühisriigid võivad surnuks võistelda. Täiesti mõttetu on sellepärast rääkida sellest, nagu oleks võimalik Euroopa Ühisriike seada vastu Ameerika Ühisriikidele. See argument langeb ära.

Teine argument on, et kui Euroopa ühis-

riigid luuakse, siis kapitalistlikud riigid hakkavad üksteisega „rahus“ elama. See argument on alusetu, ja isegi tuntud teoreetikud kodanlikust kihist on sellele tähelepanu juhtinud. Kui Briand X rahvasteliidu täiskogu istungil rääkis Euroopa ühisriikidest, siis tuntud Itaalia ajaloolane ja riigimees Francesco Nitti reageeris sellele väga skeptiliselt. Kuid milleks siiski seda tarvis, milleks oli tarvis rääkida Briand'il ja teistel Euroopa ühisriikide loomise kavatsustest.

Lähme tagasi Lenini teise väite juurde, nimelt: Euroopa ühisriigid võivad olla ainult reaktsiooni koondiseks kogu sotsialistliku liikumise vastu. Väga selgesti väljendab seda Sauervein pärast Haagi konverentsi. Amsterdamis „Telegraphis“ ütleb järgmist: „Kõik peavad tunnustama, et Venemaa peab kord selle föderatsiooniga liituma“ — tähendab Euroopa ühisriikidega — „ja et see maa kohustatud on oma riiklikku korda reformeerima.“ Siit paistab välja tendents, et Euroopa ühisriikide loomine on kavatsesid Nõukogude Liidu ümberhaaramiseks. Selles kavatsuses aitavad kaasa härrad sotsiaaldemokraadid. Härrad sotsiaaldemokraadid eesotsas oma suure ideoloogia — Kautzky'ga alustasid seda rünnakut juba 1925. a. 1925. a. andis Karl Kautzky välja broshüüri „Die Internationale und Sowjet-Russland“, kus ta ütleb: „Praeguse bolshevistliku valitsusega ei või meil olla midagi ühist. Nagu iga sõjaväelist despotismi, nagu Romanovite, Habsburgide, Hohenzollernite militaardespotismi, nõnda tuleb ka seda vägivaldaga võita.“

Vähe aega tagasi 17. septembril käesoleval aastal kirjutas Karl Kautzky Praaga „Sotsiaaldemokraadis“ järgmised read: „Nagu möödapääsemata oli Austria või tsarismi kokkuvarisemine, nõnda on möödapääsemata ka bolshevismi kokkuvarisemine.“ Kui meie neid kirjutisi võrdleme „Vana tööliste“ — selle all kirjutab Joonas, kellel küll kumbagi omadust ei ole: ta ei ole vana ega tööline — kirjutistega „Rahva Sõnas“, (E. Joonas, stp: Kust Teie seda teate?) Ma tunnen Joonase stiili väga hästi, ... siis näeme, et siin üks ja sama kamp töötab ja ühed põhimõtted mängus. Sellepärast nad sõdivadki koos rahvusvahelise imperialismiga Nõukogude Liidu vastu, et seisma panna sotsialistliku ülesehitusetöö teostamist. Sellepärast räägivadki nad halvaks-panevalt praegu oktoobrirevolutsiooni 12. aastapäeval igasugusest katsest, mis Venemaal ette võetakse, sellepärast vihkavad nad „pjätiletkat“, mis tähendab sotsialistliku ehitusetöö teostamist Nõukogude Liidus.

Tuleme nüüd peaküsimuse juurde. Kõik rahvasteliidu istungid, resolutsioonid ja üldse

protokollid näitavad, et rahvasteliit on võimetu rahu kaitsmiseks. Rahvasteliit ei suuda vähele astuda ei Palestiina, ega Hiina-Vene konfliktis ja peale selle ei suuda isegi gaasisõja küsimust lahendada. Teame et mitmel korral on räägitud, kui sõjad tulevad, siis peab igal tingimisel ära hoitama, et tsiviliseeritud Euroopa ei saaks niisuguseid asju lubada, et hakatakse rahulikke inimesi gaasiga tapma. Kuid seal ei tehta midagi selleks, vaid kõik konventsionsid räägivad ainult tühje lauseid ja ka X täiskogu istungil pidas lord Cecil eimidagiütleva kõne selles küsimuses. Muidugi mõista kapitalistlikud riigid, ühes nendega ka sotsialistid ei soovi seda, et gaasisõda keelatakse, kui kuritegu inimessoo vastu. Et see nii on, siis lubage mul tsiteerida Prantsuse sotsialist Renaudel'i sõnu kõnест, mis peetud Prantsuse parlamendis 1928. aastal 8. detsembril: „Ma ei soovi sugugi, et sõda humansemaks tehaks“. Tähen­dab, tema soovis, et gaasisõda tuleks, et tulevikusõda võiks olla palju kohutavam ja hävitavam, kui oli seda 1914.—1918. a. sõda. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) Teie võibolla teate rohkem, kuid vähemalt kõik need resolutsioonid, mis teie olete esitanud, räägivad sellest, et teie sotsialistliku õpetuse alusel ei seisa, olete täielikult töörahva äraandmisele asunud.

Prantsuse sõjaväeline ajakiri „France Militaire“ kirjutab selle järele, kui rahvasteliidu komisjonis arvati võimalikuks gaasisõda kaotada: „Rahvasteliit on väljendanud platoonilist soovi, et kõik maad keelaksid mürkgaasidega pommitamise. Tõelikkus näitab, et kõik need soovid on tuulde räägitud.“ Tõelikkus räägib ka sellest, et jutud rahust on vaid mask, et sõda õhutavad niihästi „sotsialistlikud Macdonald'i ja Müller'i valitsused kui kogu rahvusvaheline imperialism.“

Härra Martna ütles, et rahvasteliit kaotab sõja. Peale selle kritiseeris ta rahvasteliitu, et see ei tee nii, nagu oleks tarvilik. Härrad sotsialistid tahavad, et kodanlik kord oleks neile veel parem, et nad saaksid paremini soojadel kohtadel istuda ja oma mõjuvõimu maksma panna.

Pärast vanameelsete valitsuse langemist Inglismaal tulid sotsialistid valitsusse. Kuid mis see valitsus tegi? Mitte midagi. Väga hästi iseloomustab selle valitsuse politikat Baldwin:

„Meil, alalhoidlastel, pole nurisemiseks põhjust, sest et mr. Macdonald peab paremaks alalhoidlaste politikat kui „sotsialismi meie päevil“. See on lohutuseks meile valimiste ajal lüüasaamise eest, sest kuigi meie erakond arviliselt kaotas, võitis meie politika siiski“. Tõelikkus räägib sellest, et Macdonald'i valit-

suse aegadel on sõjaseisukord Palestiinas, kus puuakse ja maha lastakse. Macdonald X täiskogu istungil valetas ja maskeeris olukorda Palestiinas: ta rääkis, et „röövbandid on juutidele kallale tunginud“. Tegelikult on aga olukord hoopis teistsugune. Kõik see on väga selgeks tõenduseks ja dokumentaalseks tõenduseks, et sotsiaaldemokraadid on kõige suuremad ja aktiivsemad sõjaõhutajad peale imperialistlike riikide esindajate. Mida peame meie sellest järeldama? Meie peame järeldama seda, et praegune rahvasteliidu töö, samuti ka kõik ta komisjonide tööd ei võinud anda ega ole andnud tagajärgi. Praegune kapitalistlik ühiskond läheb oma loogilise lõpu juurde. Konfliktid ja alaline relvastuse suurendamine viib inimkonna samasugusesse seisukorda nagu 1914. aastal. Meil kui pahempoolsel töörahva esindusel on oma seisukoht, ja meie vaatame sellele teistmoodi, kui vaatavad sellele härra Martna ja kõik ta kaasvõitlejad. Meie ütleme, et praegune seisukord, mil aset leidnud sõjariistade suurendamine ja ettevalmistamine Nõukogu Liidu vallutamiseks, on jõudnud kõige kõrgemale tipule. Ma ütlen veel, meil on võimalik kindlustada rahu ja inimkonda teha natuke õnnelikumaks ainult siis, kui kõik kapitalistlikud riigid hävitatud ja kui sotsialistliku pöörde tagajärjel on ajalukku läinud ka need tegelased, kes esinenud „sotsialistide“ nime all. Kui see sotsiaalne revolutsioon läbi läheks, kui Euroopa despotlikud riigid langenud, siis on võimalik rääkida ka Euroopa ühisriikidest, kus majanduslikul alal konflikte ei teki, mis meid sõjale viivad. Siis on võimalik rääkida kindlast rahulikust arenemistest, siis on võimalik rääkida sellest, millest siin härra Martna tahtis rääkida, et sotsialism on kõige kindlam rahu pant, et sotsialistlik ühiskond võib garanteerida laiadele hulkadele rahuliku elamise ja töötamise.

Välisminister J. Lattik: Väga austatud rahvasaadikud! Lugupeetud eelkõnelejate kõnede kohta teeksin vaid üksikuid lühikesi märkusi. Lugupeetud rkl. härra Martna seletas, et tema arvamise järgi rahvasteliit kui sarnane ei asu küllalt demokraatlikul pinnal, et ta tema erakonna seisukohalt ei oleks küllalt demokraatlik. Ma pean sellele vastu vaidlema, sest minule paistis küll, et iseäranis just sotsialistid, kes osa võtsid rahvasteliidust, selle tööle andusid täie hingega, nende kõnede­dest hõõgus välja soojus ja lugupidamine rahvasteliidu vastu. Ja vaevalt kunagi varem on suurriigid niipalju esindajaid-sotsialiste välja saatnud. Üks soematest kõnedest oli see, mis Inglise peaminister pidas, samuti ka välisminister. Minule paistis küll, et see etteheide,

nagu ei oleks seal küllalt demokraatlikku pinda, ei ole küllalt põhjendatud. Mulle tundus, et rahvasteliit tundus kodusena ka sotsialistidele. (M. Martna, stp vahelhüüe.) Ja kui seal kõik sotsialistid oleks olnud, siis ei oleks ta teisest küljest küllalt demokraatlik. Ma ütlen, härra Martna, et minu jaoks oli seal sotsialismi küll.

Teine osa härra Martna kõnest puudutas õieti tollidetöstmise küsimust. Sellest on meil siin niipalju kõneldud, nii et ma puudutaksin seda küsimust niivõrt, kuivõrt see üles tõsteti rahvasteliidus.

Kui üles kerkis tollidetöstmise küsimus, siis deklareerisid mitmed riikide esindajad, et muidugi liikumised siinjuures on võimalikud, nimelt üksikud ajutised tollidetöstmised. Meie tollide töstmine ei ole aga äratanud mingisugust tähelepanu ja ei ole kahju teinud meie riigi prestiihile.

Mis puutub härra Kaaver'i kõnesse, siis juhiksin tähelepanu ühele asjaolule, nimelt et rahvasteliit oma 10-aastase tegevuse jooksul on sõdade ärahoidmiseks väga palju teinud. Tal on enda ümber koondanud palju riike ja rahvaid, ta on loonud võimalusi suurte küsimuste üle kõnelemiseks ja nende arutamiseks, ta on süvendanud rahuaadet, mis on suur, raske, ilus lähendamise töö.

Mis puutub relvade vähendamisse, siis on ka sel alal tagajärgi kätte saadud. Inglismaa on sel alal algatuse teinud ja see on ka hea tagajärg.

Ka Kelloggi pakt kui niisugune on mõjunud. Meie teame ka, et see samm on tervele inimkonnale suureks mitte ainult käeliigutuseks, vaid väärtuslikuks sammuks, mis tõesti rahvaid rahu poole viib. Nõukogude Liit pani Kelloggi pakti enneaegu maksma, andes sellele sarnase tähtsuse. Nii et neid etteheiteid ei ole rahvasteliit kuidagi ära teeninud, vaid ta töö 10 aasta jooksul on olnud rahuaate süvendamine ja sõdade ärahoidmine.

8. Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüner-son'i erakorraline teadaanne leetritaudist Nõmme rinnalastekodus.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hüner-son (erak. tead.): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Johanson esines siin Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma erakorralise teadaandega taudi lahtipuhkemise kohta Nõmme rinnalastekodus.

Selles asjas on mul järgmist teatada.

Nõmme rinnalastekodus algas tänava aasta 16. septembril leetritaud ühe lapse juures, kes oli Tallinna linna hoolekande osakonnast Nõmme rinnalastekodusse võetud. Taud lagunes

rinnalastekodus kiiresti laiali, aga vaieldav on, missugustel põhjustel see taud laiali lagunes.

Esimene põhjus taudi laialilagunemises on muidugi, et see üldse väga nakkav haigus on.

Kui härra Johanson väidab, et taudi laialilagunemine on sellepärast sündinud, et arstiabiandmine rinnalastekodus puudulik olnud ... (L. Johanson'i, stp vahelhüüe.) Ma loen ette, et vaidlust ei tuleks. Teie ütlesite, et haigeid tervetest ei isoleerita ja et ravimine puudulik, siis on taud raske kuju võtnud ja edasi levinud. Ja edasi: „Just puuduliku arstiabi tagajärjel on oktoobrikuu jooksul surnud 15 last“. Igatahes on siin öeldud, et Nõmme rinnalastekodus arstiabi puudulik. Peab ütleva, et taudi laialilagunemise takistamiseks teeb kõigepealt raskusi ehituse puudulikkus. See hoone on küll uus, kuid halvasti ehitatud. See on ehitatud riigi poolt niisugusel viisil, et isegi tervishoiu valitsuse arvamist selle hoone valmistamisel ei ole küsitud. (Vahel h ü e pahemalt poolt.) Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meil ei ole siimaani niisugust korda sisse seatud, et kui riik või eraisik kuskil ehitab, siis tervishoiu valitsus saaks omal algatusel kontrollima minna, kuidas ehitatakse. See on niisugune küsimus, mille üle võib palju vaielda. Ütleme et see kord, mis seni valitsenud, ei ole hea, siis paneme teise korra maksma ja teeme tervishoiu valitsusele ülesandeks, et kui kuskil ehitatakse, siis tema sinna juurde tungima peab. Ma konstateerin seda fakti, et Nõmme rinnalastekodu hoone on niimoodi ehitatud, et seal mingisuguseid eralduseruume ei ole. Kui taud lahti puhkeb, siis on väga raske abinõusid tarvitusele võtta, mis taudi laialilagunemist takistaksid. See on üks suur puudus selles ehituses, ja see on ka üheks suuremaks põhjuseks, mis pärast seal haigus nii laiali laguneb.

Mis puutub arstlikku abiandmisse, siis sünnib see Nõmme rinnalastekodus uueaja teaduse kohaselt, ja arstlik personaal saab oma ülesannetega täiesti toime. Ei ole mingisugust küsimust üles tõstetud kellegi poolt, et arstlikku personaali suurendada või kõvendada.

Mis ravitsuse personaali puutub, siis peab ütleva, et haigete laste ravitsemisel erakorralist tööd äärmiselt palju on, ja et sellel alal personaal üle koormatud, ja ministereium on omalt poolt selleks sammusid astunud, et ravitsusepersonaalile abi muretseda. Nii et selles asjas on vastavad korraldused olemas. (L. Johanson, stp: Kas on need tehtud või tehakse?)

Siis on edasi härra rkl. Johanson omalt poolt esitanud niisuguse väite, nagu poleks Hariduse- ja sotsiaalministeerium isegi tarvi-

likuks pidanud rinnalaste praeguse seisukorraga tutvuneda oma järelevalve ametnikkude kaudu. See väide on ebaõige, sest mul on kindlasti teada, et tervishoiu inspektor on kodu oktoobrikuu algul revideerinud ja selle kohta oma kirjaliku aruande esitanud, ja hoolekogu on selles rinnalastekodus koosolekuid pidanud, millest ka ministeeriumi esindaja osa võttis; seal on seisukord üksikasjalikult läbi kaalutud. (L. J o h a n s o n, stp: See oli oktoobri alul, aga praegu on november.) Ega siis see järelevalve personaal ei saa alati seal istuda, ega saa ka hoolekogu alati koos olla. Vahetevahel peetakse seisukorra üle aru ja tehakse kõik, mis iganes mõeldav ja võimalik. Ei ole ka Sotsiaalministeerium asja lasknud omamoodi edasi minna, vaid on selle küsimuse, rinnalaste haiguse käigu kohta alati huvi tundnud ja laseb enesele igapäev selle kohta teateid anda. Nõnda, et niisuguse asja korralduse juures tulla etteheidetega, nagu oleks ministeerium hoolimatu, on tõepoolest põhjendamata. Praegu on Nõmmel rinnalastekodus 88 haiget, neist on 45 paranemas. Haigetest on 18 leetris, teistel on mitmesugused kõrvalhaigused. Käesoleval korral esineb haigus eriti raskel kujul, ja sellega on seletatav, et surevus suurem kui harilikult muidu leetrite juures. Seisukorda hinnates ja järele kaaludes leiab ministeerium, et tagajärjerikast taudide vastu võitlemist Nõmme rinnalastekodus sealse korra juures võimata on pidada. Sellepärast kaalub ministeerium abinõusid ja võimalusi, kuidasviisi ehitada Nõmme rinnalastekodu juurde uut hoonet. See ei pruugi niisuur olla, kui praegune hoone, kuid peab eraldatud olema, nii et kui haigused ette tulevad, siis eraldatakse haiged lapsed tervetest.

See on ainuke haiguse vastu võitlemise abinõu, mis praegusel juhtumisel mõeldav.

Lugupeetud Riigikogu liikmed, seega olen näidanud, et ministeeriumile tehtud etteheited ei pea paika ja ei vasta tõeludele.

L. J o h a n s o n (stp, korra kohta): Ma teen ettepaneku,

pidada läbirääkimised Riigikogu järgmisel koosolekul,

sest mõned andmed, mis ette kantud, nõuavad veel kontrollimist, kuna ühe osa andmeid võiksin juba praegu ümber lükata.

Juhataja: (Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud.

9. Rahaasjanduse komisjoni esitis Riigi eelarve seaduse § 34. põhjal määratud eelkrediitide asjas.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. A -

d e r k o p p: Austatud Riigikogu liikmed! Eelarve seadus annab valitsusele õiguse teatava summa ulatuses väljaspool eelarvet teha erakorralisteks otstarveteks kulusid ja nimelt selle summa piirides, mis eelarves ette nähtud. Sarnane summa leidub ka tänavuse aasta eelarves ja on võetud 1.000 krooni suuruses. Selle krediidi alusel ongi kolm kulutust, mille Vabariigi Valitsus teinud eelarve seaduse § 34. põhjal, ja mis Riigikogule nüüd kinnitamiseks esitatud. Need kulutused seisavad kolmes punktis ja puudutavad järgmisi alasid.

Kõigepealt on meil tegemist omalajal vaidluse all olnud raudteevalitsuse ja mõnede omavalitsuste, nimelt Tallinna, Nõmme ja Pärnu ning Paide linnavalitsuse vahel oleva küsimusega ja nimelt selle üle, kas maad, mis asuvad raudtee läheduses, kuuluvad omavalitsuse kasuks maksu alla või mitte. Linnad olid arvamisel, et need kinnisvarad maksustamisele kuuluvad, valitsus arvas, et mitte, kuna need varad asuvad raudtee maa-alal. Küsimus on läinud lõpuks Riigikohtu otsustada, ja administratiiv-osakond asus seisukohale, et siin kogukondadel õigus on. Loomulik, et siis teist teed ei olnud, kui kohtuotsus täita, sellega käsikäes ka kohustus kogukonna vastu, ja selleks otstarbeks määras Vabariigi Valitsus lisaelarve nr. 1 arvel Kr. 317.178.— suuruse krediidi.

Teine summa puudutab suvel olnud raske tormi kahju, mis lugupeetud Riigikogu liikmetel, kes Tallinnas viibisid, meelest ei ole läinud, ja mis sadamast sedavõrt hävitavalt üle käis, et paljudelt tolliladudelt katused kisti. Kuna seal kaubad hoiul olid, ja Vabariigi Valitsus kaupade korraliku hoiu eest vastutama pidi, siis oli tema esimene mure, et tolliladude katused kiire korras korda seataks. See kulu kattub 23.000 krooniga, mis valitsuse poolt tehtud ja mis Majanduseministeeriumile lisaelarve nr. 1 arvel eelarve seaduse § 34. põhjal kaetakse.

Kiireloomuline ettepanek puudutab seda hoonet, milles Riigikogu asub. Siin on omalajal arvamised lahku läinud hooneehitajate ja nende asutuste vahel, kes ettevõtjatele pidanud tasu maksma, kusjuures riik arvamisel olnud, et tema kohustused vähemad on kui need, mis ettevõtjad nõudnud. Nende küsimuste seletamine on kohtuasutuste ette viidud, kus riik osaliselt kaotajaks on osutunud. Loomulikult, et ka fiskus siin see on, kes ei saa sellele tee minna, et ta oma kohustusi ei täida, vaid ta esimene mure pidi olema, katsuda nende võimaluste piirides, mis tal olemas, kohustuste täitmisele asuda. Sellekohaselt on ka valitsus sellel alal 28.514 krooni kulutusi teinud.

Rahaasjanduse komisjon, kus need summad valitsuse ettepanekul kaalumisel olid, leidis, et kõigi selle kolme kulutuse tegemine valitsuse poolt selles korras, nagu see ette võetud, on põhjustatud, ja otsustas ühineda Vabariigi Valitsuse poolt tehtud ettepanekuga Riigikogule, kelle ülesanne teadmiseks võtta sarnaseid kulutusi, ning esitada järgmise esitise:

„Riigikogu otsustab:

Teadmiseks võtta Vabariigi Valitsuse järgmised otsused:

1. 13. augusti s. a. otsus Teedeministriumile 1929./30. a. lisaelarve nr. 1 arvel Kr. 37.178.— suuruse eelkrediidi avamise asjas Tallinna, Nõmme, Pärnu ja Paide linnavalitsustele hindamismaksude ja viivitus-trahvide maksmiseks raudteevalitsusele kuuluvate majade pealt.

2. 25. septembri s. a. otsus Majanduseministriumile 1929./30. a. lisaelarve nr. 1 arvel Kr. 23.000.— suuruse eelkrediidi avamise asjas Tallinna tolliameti lao ja teiste ladude katuste vigastuste remonteerimiseks.

3. 9. oktoobri s. a. otsus Teedeministriumile 1929./30. a. lisaelarve arvel Kr. 28.514.— suuruse eelkrediidi avamise asjas tasu maksmiseks ettevõtjatele A. Kemnitz'ile ja J. Pöld'ile kohtulõivu ja tempelmaksu tasumiseks.“

Juhataja: (Hääletatakse.) Esitised on vastu võetud.

10. Eesti-Portugali kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. Anderson: Eesti ja Portugali vahelist kaubanduslikku läbikäimist ei ole seni reguleerinud ükski kokkuleppenorm. Selle tagajärjeks on olnud see, et meie kaubandus Portugaliga meie kahjuks on olnud tunduvalt passiivne. Meie teame, et 1928. a. vedas Portugal meie kaupu sisse ümmarguselt 110.000 krooni eest, kuna meie väljavedu ulatus ümmarguselt 8.000 kroonile. Üheks tähtsamaks põhjuseks oli sellel alal kahtlemata see, et meie kaubad, mis sinna läksid, langesid erakorraliselt raskete tollide alla. Meie teame, et meie kaubad olid tollistatud rohkem, kui teiste riikide omad, isegi 33 — 50%. Et niisugune olukord meie kaubanduslikule läbikäimisele soodus ei saanud olla, on meie poolt paratamata Portugali vastu nende seaduste põhjal, mis Riigikogus arutamisel olnud, sunnitud oldud vastuabinõusid tarvitusele võtma. Nüüd on olukord niikaugel, et mõlema riigi vahelise kokkuleppe tõttu on valitsusel võimalus olnud Riigikogule esitada kaubanduslik kokkulepe. Portugal on asunud 1923. aastast peale sellele seisukohale, et ta ei

sõlmi teiste riikidega enamsoodustuse lepinguid, vaid lubab oma poolt ainult minimaaltariife, kusjuures enamsoodustused antakse ainult üksikutelt ainetelt. Niisugusel alusel baseerub ka Portugali ja meie vahel sõlmitud kaubaleping, kus meie jaoks üldiselt maksuma jäävad minimaaltariifid, aga üksikute ainete kohta maksuma pannakse enamsoodustuse põhimõtte. Need ained, mis enamsoodustuse põhimõtte alla käivad, on loetletud käesoleva lepingu lisa ja puudutavad meie tähtsamaid eksportaineid. Kui seda lisa lähemalt vaadelda näeme, et enamsoodustuse alla käivad järgmised kaubad: kartulijahu, villane lõng, villane riie, puuvillane lõng, puuvillane riie, linane lõng, linane riie, purjeriie, kartul, loomaliha ja pekk — liha soolatult, külmetatult j.n.e., kalakonservid, või, munad, telefoniaparaadid ja nende osad, mööbel — toolipõhjad, -seljatoed, ühe- või mitmekordne vineer, — vineer, mille eksport on mõnel pool õige tunduv. Edasi: paber ja selle tooted; kala, eriti tursakala, värske, kuivatatud, soolatud. Metsamaterjal: liiprid, propsid, igasugused lauad. Külmetusmasinad. Puurullid: niidipoolid; põlevkiviõlid, laktoniit.

Peale selle on meil korda läinud Portugaliga kokku leppides endale kindlustada need enamsoodustused, mis Portugal tulevikus andma peaks meie lähematele naabritele, Soomele, Lätile ja Leedule.

Need on üldised põhimõtted, mis lepingus läbi viidud. Rahaasjanduse komisjon, kes lepingut kaalunud, samuti ka väliskomisjon on leidnud, et see leping mõlema maa kaubanduslikule arenemisele edaspidiselt kasulik võiks olla. Minu ülesanne on mõlema komisjoni seisukoht ära tähendada ja ettepanek teha, lepingu kinnitamise seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

Vaheaeg kl. 19 — kl. 19.25 min.

11. Tollipõhitariifide muutmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Lossalu: 1928. a. juunikuus kaotati apelsinide, mandariinide, pomerantside ja banaanide sisseveotollid. Selle tagajärjel suurenes tunduvalt nende puuviljade sissevedu. Nimelt 11 kuu jooksul, mil tollivabadus nende puuviljade sisseveol oli, tõusis nende puuviljade sisseveo rahaline kogusumma 1.526.050 kroonini. 12 kuu jooksul oleks see teinud välja 1.665.000 krooni. Varemalt aga, kui oli maksev sisseveotoll, oli aastane sissevedu keskmiselt umbes 52 korda väiksem. See näitab, et sissevedu muutus väga suureks. Eeskätt rahalisest seis-

kohast tuli valitsusel asuda sisseveo piiramisele. Valitsus otsustas tänavu suvel 13. juulil maksuma panna 0,50 kuldfranki kilogrammi kohta sisseveotolli. See seaduseelnõu oli arutamisel rahaasjanduse komisjonis ja tunnustati vastuvõtavaks. Uus hind tõuseks kalkultatsioonide kohaselt umbes 4 kuni 5 senti apelsini kohta ja umbes 6 senti banaani kohta. Rahaasjanduse komisjoni ülesandel teen ettepaneku, tollipõhitariifide muutmise seadus I lugemisel vastu võtta.

H. Martinson (tp): Käesolev tollipõhitariifide muutmise seadus on õieti sõna tõsiselt mõttes esimene õis selle „kõva käega“ valitsuse koalitsiooni puu küljest, mida erilisele tarbete kunstlikult pakatama pandi.

Aruandja üks põhjendus rahaasjanduse komisjonis, et apelsinid, mis meile veetakse poolvalmilt, siin järele valmides oma vitamiinide rohkusest palju kaotavad, passib õieti selle seaduse saatuse võrdlemiseks. Ülepeakaela pooltoorelt küpsetati seadus valmis ja loodeti, et see järele valmides, komisjonis arutades, suupärasemaks muutub. See lootus oli aga petlik! Ei komisjonis ega ka praegu siin pole aruandja jõudnud kindlaid põhjendusi ette tuua selleks, et apelsinitollid oleksid meile hädatarvilikud. Missugused olid siis need põhjendused, millega uue valitsuse esimest „kõva käe“ näitamist tagant järele püütakse õigeks mõista?

Esimene ja kõige suurem peapõhjus öeldi olevat: „meil minevat apelsinide, mandariinide ja banaanide eest liiga palju raha välismaale ja seda tulevat takistada riigimajanduse huvides.“

Muud põhjendused, nagu apelsinide vitamiinide rohkus, võrreldes meie omamaa kaalivate, hapukapsaste, lehesalati, tomatite, porgandite ja minu pärast kas või loomanaeristega olevat üsna vähene, nagu aruandjale tuttavad autoriteedid tõendavat, ja „kastreerimise eriteadlase“, komisjoni esimehe härra Sootsi kurtmised, et „rikkad juukselõikajad“ kõik oma teenistuse sarnase alaväärtusliku maiustuse peale kulutavat, pidid seda riigi fiskuse huvides tehtud uue valitsuse sammu õigustama.

Võtame lühikese vaatluse alla, mis kõik need põhjendused kaaluvad.

Esimene, „riigiraha välismaale voolule paisu ette teha“, olevat hädavajalik olnud aruandja sõnade järgi, sest meil veetud tervelt 200 miljoni eest aastas apelsine sisse ja sellele olevat vaja olnud piiri panna.

Läbirääkimistel selgus aga, et meile mitte 200 miljoni eest pole apelsine sisse veetud, vaid tervelt 20% vähema, s. o. 160 miljoni eest, ja sellestki langenud lõviosa esimestele kuudele, kui apelsinidelt omalajal tolli kaotati,

mis ka täiesti harilikult nähtusena seletatav, sest kui midagi seni ajani kättesaamatut äkki lubatakse, siis esialgu selle tarvitamine tõuseb — just nagu suur veini paisu tagant pääsedes allpoololevad maad üle ujutab. Nagu vesi hiljem harilikule tasapinnale langedes vaikselt voolama hakkab, enne üleujutatud maadki jälle kuivavad, nii olevat ka apelsinide sissevedu, kui esimene tuhin möödunud, vähemaks jäänud.

Kuupalju praegu maksuma pandud tollid just apelsinide sissevedu vähendanud, kuupalju riik tollitõstmisest kasu saab ja kuupalju tulevikus välismaa puuvilja sisse veetakse, sellekohta meile aruandja muud seletust ei suutnud anda, kui ainult seda: tema uskuvat, et apelsinid tolli meie rahvamajanduse paremale järjele aitavat viia.

Lugupeetud Riigikogu liikmed, meie oleme vast kõik kuulnud seda kristlikku õpetust, et usk võivat suuri asju teha, selle läbi võivat isegi õndsaks saada ja taevariigi pärida, aga et usuga rahvamajandust parandama hakatakse, see minu teada küll Lutheruse väikeses katekismuses ei seisa, seda on härra aruandja ise omast peast välja mõelnud selleks, et oma põhjendamatuile põhjendustele enam kaalu anda. Ja usumonopolistid, kristlased, vaikisid sarnase usu kurjasti tarvitamise kohta.

Sotsialistid, kui erapooletud usu asjas, nõuavad rahvamajanduse tollide abil tervendamiseks kindlaid andmeid statistiliste arvude näol, ja kui neid ette tuua ei ole, siis ärge pange pahaks, kui meie tollide õndsakstegevusse ei usu.

Eriti hulga vaidlusi tekitas komisjonis apelsinide toiduväärtus ja vitamiinide hulk. Aruandja tõendas, et mitmed tähtsad autoriteedid olevat öelnud, et apelsinides teips neid kalleid vitamiine ei olevat, mis inimeselapse organismile nii hädasti vaja olevat. Sotsialistide poolt aga kohe näidati, et enamasti iga väite kohta, mida mõni õpetlane ette toonud, niisama jälle vastutõendusid võib ette tuua ja sellega mõne Austria või Saksa õpetlase ütetus, et apelsinides vähe vitamiine olevat, kohe meile evangeeliumina vastuvõetav ei pruugi olla. Lõunamaadel võib ju vitamiinirikamat puuvilja olla, aga et meil põhjamaal, kus puuvilja üldse vähe kasvatatakse, apelsin, tolliraha juurdelisanduseta muidugi, paremaks ja kõigile kättesaadavamaks puuviljaks on, seda ei taha ometi keegi ümber lükata.

Teised, õieti karvupidi ettetoodud põhjendused, et meie kaalikad, hapukapsad, lehesalat ja tomatid palju vitamiinirikamad olevat, ja sellepärast pidavat meie inimesed neid sööma hakkama, neid ei saa ometi tõsiselt võtta, sest neid pole aasta läbi saada, või on jälle kehvematele inimestele kättesaamata kallid.

Mina mäletan lugenud olema üht kirjutust, milles keegi arst tõendab, et meie kodumaal kasvatatud kartulites olevat kõige rohkem vitamiine, just selles osas, mida meie harilikult ei söö, vaid kas loomadele anname või lihtsalt ära viskame, see on kartulikoortes. (J. H ü n e r s o n, põl: Aga meie sööme need loomad ära, kes kartulikoori söönud.)

See võib ju õige olla, aga ega meie sellepärast saa hakata takistust tegema kartuli sisu söömisele ja ainult koori soovitada. Vene ajal tarvitati meil õige palju mitmesugust lõunamaa puuvilja. Sest ajast saadik aga, kui Venemaaga ühendus katkenud, ei saa meie neid seal enam sisse tuua. Et rahva puuvilja-tarvidust täita, mille puudus end eriti talvekuudel tunda annab, siis pidi neid mujalt sisse veetama. Kui nüüd sellele tollide juurdepanemisega tahetakse takistust teha, siis on see mitte millegagi põhjendatav. Inimesed ei ole veel puuviljakasvatusega niikaugele jõudnud, et nad kõigi meie riigi rahva tarvidusi sellel alal täita jõuaksid. Seda võib ainult sügisel, hooajal ja sedagi ikka mõnel õnnistuserikkal aastal, kui puuvili iseäranis hästi kasvanud. Sarnastel aastatel aga, nagu paar viimast, kus õunu peaaegu sugugi ei olnud või kui oli, siis nii kallid, et kehvem kiht neid sõna tõsisel mõttes nuusutadagi ei saanud, jaanuari-, veebruari-, märtsikuul ja hiljem pole neidki kokkukuivanud õunaraasukesti enam saadaval, ja et seda auku täita, selleks peab võimaldama puuvilja sissevedu sarnase hinnaga, mis ka kehvematel kättesaadav.

Komisjonis püüdis härra Soots meile küll selgeks teha, et juba rahvusliku tunde pärast peaksime ainult nende toiduainetega leppima, mis meie oma kodumaal kasvavad. Mul on juhus olnud nii mõnelgi pool võõralmaal käia, ka nende rahvaste hulgas, kes meist veel enam põhjapool elavad, ja kes vähem rahvuslikud ei ole kui härra Soots, seal maksid apelsinid meie raha järgi 3—5 senti tükk. Sealsete palkadega võrreldes on see veel kaks korda odavam, kui meil. Aga seal ei ole veel ühelgi riigimehel ega ühelgi isamaa-armastajal mõttessegi tulnud apelsinidele tolle panna ja propageerima hakata, et inimesed peavad ainult oma kodumaalt saadud hülgerasva tarvitama hakkama.

On päevaselge, et kogu see puuvilja tolliallapanemine ei ole ei rahvuslikust tundest ega ka riigi fiskuse huvidest välja läinud, vaid on õieti ainult uue valitsuse tahtmine näidata, et tema ka midagi uut teeb ja selles tuhinas satuti sama õnnetu demagoogiale, mida kogumehed praeguse Riigikogu valimiste eel tegid ja millega nüüd uue valitsuse truu koalitsiooni rühmad püüavad üksteise võidu maalelavatele kodanikkudele „silmi teha“.

Sotsialistid ei häbene ega karda seda kunagi tunnistada, et nemad apelsinitollide tõstmise vastu on ja ei ole neil tarvidust ka sarnast demagoogiat teha, vaid julgevad avalikult tunnistada, et nemad põhimõttelikult kõigi tollide vastu on, mis tarvilikud toidu- ja tarbeained kallimaks teevad. Et puuvili ka üks sarnane aine on, siis ei saa meie neid tolle pooldada ja kristlaste moodi öeldes sõrme kuradile anda, mille järele ta siis terve käe võib võtta. (J. T e m a n t, põl: Kas Teil tahtis võtta?) Tahate, sest praegune puuviljatolli kõrgendus on alles eelmäng, teil on ju järke ootamas veel riide- ja nahakaubatollid ja kavatsusel isegi viljatoll.

J. L o o s a l u (as): Austatud Riigikogu liikmed! Elkõneleja tahtis tekitada arvamise, nagu oleks jäänud kõik põhjendamata. Sellejuures jäi aga minule niisugune mulje, et kõneleja omalt poolt ei põhjendanud ühtki asja, isegi mitte seda, mida ta õieti tahtis ümber lükata. Igatahes on asjaolud näidanud, et apelsiniküsimuse ümber väga palju tolmu keerutatud ja mitmesuguseid arvamisi rahva hulgas tekitatud.

Katsuksin mõne sõnaga edasi anda neid tähelepanekuid, mis mul võimalik olnud koguda selle küsimuse ettevalmistamisel. Et väike apelsin niisuguse suure tähtsuse võis omandada meie poliitilises elus, nagu nägime pärast tollide kaotamist, ei teadnud keegi aimata. Kuid et sellel suur kaal, seda meie usume nüüd, sest pidime 150—160 miljonit senti raha välja saatma. Kas ei oleks rahvamajanduse seisukohalt õigem, et katsume rohkem kodumaa aiasaaduste tarvitamist edendada. Raha jääks sisemaale oma rahvale töötasuks. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) Igatahes poole võrra väheneks sissevedu kahtlemata. Umbes 12 korda väheneks sissevedu pärast juulikuul tolle. Toon ette andmeid, kuidas meie raha välja läks. Möödunud aastal pärast tollide kaotamist toodi sisse juunikuus 300.000 krooni eest üksi apelsine ja mandariine, banaanid ja sidrunid arvamata, juulikuus 63.367, augustis 14.540 ja septembris 12.670 krooni eest. Tänavu juulikuul pärast tollide tõstmist veeti sisse 57.911 krooni, augustis 6.131 ja septembris 1.167 krooni eest. Kui võrrelda tänavu aasta septembrikuud, kui marjad valmis olid, ja läinud aasta septembrikuud, siis näeme, et möödunud aastal veeti 12.670 krooni eest, tänavu septembrikuul 1.167 krooni eest. See on igatahes tähelepanuvääriv vahe. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) See on fakt. Kui meie rahva ostujõud oleks tõusnud, siis oleks hakanud ka apelsinide sissevedu suurenema, aga et meie ostujõud on väike, siis osteti apelsine veel võrdlemisi vähe. See näitab, et rahaliselt seisukohalt ei ole... (O. Gus-

t a v s o n, stp: Kas viljarikkal aastal on ostujõud väiksem, kui viljaikalduse aastal?) Ma ei tahaks üksikasjalikult sellejuures peatuda, viiks kaugele.

Tihti katsutakse seletada, et apelsinid olevat väga head toiteained ja omavat tervisliku toiteaine tähtsuse. Tuleks küsimus üles seada, kas apelsinid on tõesti asendamatud, kas ei oleks võimalik kasvatada kodumaal sama häid toiteaineid sisaldavaid saadusi. Kogutud andmete põhjal võin kinnitada, et kodumaa saadustega võime rahulduda, need sisaldavad küllalt samu aineid, mida annavad apelsinid. Apelsini kohta arvatakse, et selle peatoiteväärtus seisab selles, et sisaldab hulga vitamiine. Meil ei tarvitse arutama hakata, mis elukad need vitamiinid on. Eeldame, et see on kõigile tuttav. Ma ütlesin niipalju, et praegusel ajal asjatundjad on tunnustanud kuus liiki vitamiine, a, b, c, d, e, f märkustega. Peale „d“-vitamiinide on teised lähemalt tundmatud, see tähendab tuntakse neid ometi, aga ei suudeta neid analüseerida, keemiliselt selgitada. „D“-vitamiinid on keemiliselt täiesti selgitatud, analüseeritud, ja neid võib kunstlikult valmistada. Arvesse võttes, et apelsinid sisaldavad eeskätt lastele tarvisminevaid „d“-vitamiine, siis näeme teisest küljest, et „d“-vitamiine võib kunstlikult valmistada. Siis on loomulik, et võime sellest üle pääseda ja tunnistada, et apelsinid üksi ei ole vitamiinide andjad. Peale selle on mitmesugused teised vitamiinid, mida võib apelsinist saada, aga neid on hoopis vähe. Praeguste teadlaste arusaamiste järgi ei sisalda apelsin laste nii tähtsaid „d“-, on aga „a“-, „b“- ja „c“- vitamiine. (Kohtu- ja siseminister T. K a l b u s: Need on kooses, aga koor visatakse ära.) Koor on muidugi kõige tähtsam osa ja öeldakse, et maainimesed olevat söönud koorega apelsine, sest nad teavad nähtavasti, kus see hea asi seisab, kuid linnas süüakse apelsine siiski kooreta, ja tõepoolest läheb siis väga palju vitamiine kaduma.

Meie arstid, kes tähelepanekuid teinud, ütlevad suuremalt osalt, et apelsinid on väga kasulikud, aga nii kalli raha eest, nagu meie peame neid kaugele sisse vedama, ei ole nad nii kõrge väärtusega, kui tahetakse härrade sotsialistide poolt näidata. Öeldakse, et välismaal olevat päikese tõttu kõigi toiteainete vitamiinirikkus natuke suurem kui meil. Aga kõik andmed ei ole toodud sealt, kus päikest palju. Teame, et välismaal on ka maid, kus külm kliima, ja seal kasvavad teised taimed peale apelsinide.

Kõigile on selge, et meile tuuakse väga halbade omadustega valmimata apelsine. Täitsa valminuid apelsine välja vedada ei saa, sest need ei kannata kaugele vedu.

Millistes meil kasvavates saadustes sisaldub vitamiine? — Selle kohta ei hakka mina tabelit ette tooma, teeksin seda ainult siis, kui läbi-rääkimised selle tarvilikuks teevad. Kokkuvõtlikult tähendan, et „a“-vitamiini leidub rikkalikult kollastes loomarasvades, munakollases. Suuremal või vähemal hulgal veel rohelises aiaviljas, juurviljas, kaunviljas, piimas ja lihas. „B“-vitamiini leidub kõrviljade terades, eriti rohkesti eosas ja tera koore all asuval tera välispinnal, kartulis, rohelises aiaviljas, juurviljas, pärmis, värskes lihas. „C“-vitamiini rohkesti rohelistes taimeosades ja kaunviljade idudes; „d“-vitamiine suvises lehmapiimas ja esimestel kuudel mõistlikult toidetud ema piimas, rikkalikult aga munarebus ja kalarasvas. „E“-vitamiini leidub maksas.

Need näited on toodud tõenduseks, et meil on olemas niisuguseid aineid, mis vitamiine sisaldavad, ja need on ained, mida meil süüakse. (O. G u s t a v s o n, stp: Emapiima sööb laps ainult esimestel kuudel.) Teie rääkisite esiteks siin rinnalastest, ja rinnalapsed tarvitavad emapiima. Rahaasjanduse komisjonis toodi härra Oina poolt ette rinnalaste küsimus. Selles asjas kuulsime täna kurbi teateid Nõmme rinnalastekodu kohta. Tuleks samme astuda, et lapsed paigutataks rohkem perekondadesse, siis nad ei hävineks kõik korraga, aga nüüd oleme erakorraliselt kurva tõsiasja ees, et hulk lapsi on ühte majja kogutud, ja nüüd hävitab neid taud kõiki korraga. Apelsinid siin ei aita.

J u h a t a j a: Palun päevakorrast mitte kõrvale kalduda.

J. L o o s a l u (as): Meie arstid oma kogemuste põhjal kinnitavad, et täiskasvanud inimeste juures harilikudes elutingimustes vitamiinid ei oma olulist tähtsust. Ka on arstid viimasel ajal tähelepanekuid teinud, et meie maa marjad, pohlad ja jõhvikad, Lõuna-Eesti keeles — palukad ja kuremarjad, sisaldavad vitamiine suurel määral. Ja need on meil täiesti kättesaadavad ained.

Räägitakse, et tervishoiu seisukohalt on apelsinidel suur tähtsus. Inimesed, kes maaelu tunnevad, ei usu seda. Kuipalju meil süüakse maal apelsine? Kui härrade sotsialistide rinnalapsed toidetakse apelsinidega, siis on see võimalik. (V a h e l h ü d e d pahemalt poolt. — L. J o h a n s o n, stp: Teile kuluks ka praegu üks suhu ära.) Maarahvas igatahes ei tarvita palju apelsine, ja kõigil on selge, et maal on inimesed tervemad kui linnas, ja ma arvan koguni, et kõigeparem rahva tervishoiu alalhoidmine on, kui kiirendame... (L. J o h a n s o n, stp: Sotsialistide taga on vaesemad inimesed.) Vaesed inimesed ei saa apelsine

palju süüa, see on päris selge. (L. J o h a n s o n'i, stp vahelhüüe.) Tooge teistsugust statistikat. (L. J o h a n s o n'i, stp vahelhüüe.) Siin on Teil täielik vabadus kõiksuguseid andmeid tuua.

Igatahes on selge, et kodanikkude tervist tuleb parandada rahva maale juhtimisega. Kui meil kõik asjatundjad ütlevad, et meie aiasaadustes on väga palju vitamiine, siis katsume ka rahvast juhtida selle poole, et meil rohkem hakataks kasvatama aiasaadusi. Ja seda ka rohkem tarvitama. Meil on aga sarnaseid imeilike nähtusi, et rahvas ei oska tarvitada puuvilja- ja juurviljasaadusi küllaldaselt. Kas vähene tarvitamine oleneb ostuvõime nõrkusest? Osalt muidugi, kuid suur osa puudustest seisab selles, et rahvas ei oska tarvitada aiavilja. Mul on mitme Tallinna ümbruskonna aiapidajaga, eeskätt juurviljakasvatajatega juttu olnud. Nad kaebavad, et tehke ometi midagi selleks, et rahvas hakkaks rohkem tarvitama juur- ja aiavilja, muidu ei saavat nad oma kaubast lahti. Vähe on neid, kes juur- ja aiavilja Tallinna ümbruses kasvatavad, veel vähem on aga ostjaid. Meil püütakse end toita ühekülgsel toitudega. Toitude mitmekülgsusega võiks tõsta rahva tervist ja jõudu.

Päris loomulik oleks, kui meie riigivõim lõunamaa juurvilja tollide summa arvel katsumaks edendada aiasaaduste kasvatamist ja tarvitamist.

Meil on teatavasti aastaid töötanud aianduse nõuandjad, aga kahjaks nende töö ei ole jõudnud tänini küllaldast vilja kanda. Võibolla järgmised kümme aastat meie vabariigi elus viivad rahva sel alal tubli sammu edasi. Aga tervise edendamiseks oleks tarvis, et linnade lähedal vabad maad võetakse väikemajapidamiste alla ja et hakataks kasvatama aiavilja ning juurvilja.

Aiatööd võib teha lisatööna pärast harilikkude tööaega. Mitmed perekonnad läheksid linnade lähedale maale, kui neile võimaldataks tükike maad.

See töö iseenesest on väga tervislik töö ja saadused veel tervislikumad, ning ühtlasi aitaks see mitmekesistada meie igapäevast lauda.

Tallinna ümbruses on nii arenenud, et rahvas valgub ennem liivasele Nõmmele, mitte aga mullamaale, kus saaks midagi kasvatada. Näiteks võiks võtta Pääsküla jaama juurde maad ja hakata kasvatama aiavilja, seal on maa palju produktiivsem kui Nõmmel. Minu teada on Pääsküla jaama juures tihti talud müügil olnud.

J u h a t a j a: Rkl. Loosalu, leian, et Teie kaldute pävakorrast kõrvale, palun jääda selle piiridesse.

J. L o o s a l u (as): Rahva tervishoidu apelsinidega on raske parandada. Meie oma abinõudega saab rahva tervist parandada, muu seas ka aiasaaduste kasvatamisega, mis ühtlasi aitaks ka talude iseloomu mitmekülsemaks ja elujõulisemaks muuta. Igatahes kokku võttes pean konstateerima, et olen läbi vaadanud terve rea välismaa autoriteetide arvamisi, mis näitavad, et apelsin on täiesti asendatav teiste ainetega. Eriti Saksamaal on selles mõttes räägitud apelsinide vastu ja soovitatud omamaa saadustega läbi saada. Ja see võib väga hästi sündida ka meil.

Teiseks on ka meie kodumaa asjatundjad öelnud, et apelsinid on asendatavad kodumaa saadustega, ning ka tervislikkudel põhjustel ei saa öelda, et lõunamaa puuvilja tolli ei tohiks tõsta. Ka riigimajanduse seisukohalt on seda tarvilik tõsta, ja ka tervise seisukohalt ei ole see tõstmine kahjulik. See ei ole keelutoll. Varemalt oli neil ainetel toll 2,45 kuldfranki, vahepeal puudus toll, nüüd tõstetakse aga 0,50 kuldfrangini. See on umbes üks viiendik endisest tollist ja sellepärast ei peaks olema see toll mingisuguseks ülepääsematuks raskuseks.

Siis veel paluksin lugupeetud vastuvaidlejaid, et kui tulete kõnelema, siis tooge andmeid ette. Kui andmeid ei tooda, siis ei ole minul ka võimalust vastata. (L. J o h a n s o n, stp: Miks Teie ise neid ei too?)

Mis puutub neisse andmetesse, mis rahaasjanduse komisjonis ette toodud ühe või teise aine kohta, siis on need täiesti õiged, ja mina olen neid kontrollinud. Kui siin naeruks toodi ette, et sööge hapukapsaid, siis on ka kapsaste kasuks tõendus küllalt. Ei ole mingisugust põhjust härra Martinson'il, keda ei saa pidada kompetentseks selles asjas, neid ümber lükkama hakata.

J. M a s i n g (mo): Väga austatud Riigikogu liikmed! Vitamiinide küsimus on puht arstiteaduslik küsimus. Mitteametlikult sarnastes küsimustes ei ole kerge objektiivselt õiget seisukohta võtta. Kuid aruandja rääkis siiski õige laialdaselt selle küsimuse kohta, nii et mul jääks ainult mõni tähendus juurde lisada.

Viimase paari aastakümne jooksul on saanud teatavaks, et organismi arenemiseks, kasvamiseks ja elu ülalpidamiseks ei jätku ainult munavalgest, rasvast, süsivesinikkudest ning mitmesugustest mineraalolulistest, vaid selleks läheb veel tarvis iseäralikke aineid, mida teaduses nimetatakse vitamiinideks. Nende koosseisu keemiline valem ei ole veel tuntud. Kuid nende olemasolu on eksperimentide ja katsete varal loomade juures kui ka tähelepanekutega inimeste juures tehtud kindlaks. Mina räägiksin siiski ainult neljast vitamiinide grupist

kuue asemel, mida mainis aruandja ja nimelt „a“-„b“-„c“- ja „d“-vitamiinidest. „A“-vitamiinid edendavad kasvu. Nende puudumine toiduainete hulgas paneb organismi kasvu seisma, kutsub esile teatud silmahaigusi, mis võivad lõppeda pimedaksjäämisega, nõndanimetatud „xerophthalmia“. Seda ainet leidub kõigis rasvaollustes, lehmapiimas, ja eriti palju nende lehmade piimas, keda toidetakse rohelise toiduga. Suvel on seda rohkesti saada, aga talvel on kasulik nõndanimetatud „silo“ toit. Siis munakollases, loomarasvas, kalarasvas — leebertraanis, peale selle mitmesugustes aia- ja juurviljades: porgandites, naeristes, sibulates, tomatites, iseäranis palju salatis ja spinatis.

„B“-vitamiin on nõndanimetatud ergukava vitamiin. Puudub „b“-vitamiin toiduainete hulgas, tekivad mitmesugused ergukava haigused, mille järelused halvatused ja muud vead. Tuntud lõunamaalaste haiguse beri-beri kohta oldi kaua teadmatutes selle tekkimise põhjuses. Kuid viimaste aastate uurimused tegid selgeks, et selle haiguse kutsub esile ühekülgne toit. Lõunamaal kasvatakse riisi, mis süüakse kooritud kujul, kuna teada on, et „b“-vitamiin asetub teravilja kesta all. Nii leidub „b“-vitamiine riisi-, nisu-, rukki-, kaera- ja odraterades. Kestade kõrvaldamise tõttu on nisupüülist valmistatud valge sai võrratult vähem väärtuslik kui harilik rukkileib. (V a h e l h ü e paremalt poolt: Pange seda, sotsid, tähele!) Peale selle tuleb „b“-vitamiine ette lihaorganites, eriti ajudes, neerudes ja maksas, samuti juurviljas j.n.e.

„C“-vitamiin asetseb kõigis looma- ja taimkudedes, iseäranis palju on seda kartulites, kapsastes ja igasuguses muus juurviljas; siis apelsinides ja sidrunites, kuid see puudub täielikult teraviljades.

„D“-vitamiin on nõndanimetatud kondikava vitamiin. Puudub toidu hulgas „d“-vitamiin, siis tekib luude pehmenemine ja selle tagajärg on rachitis — inglise haigus. Selle vitamiini eriomadus on see, et see võib organismis iseenesest tekkida päikese ultravioletti kiirte mõjul, millest oleneb päikesekiirte suur tähtsus organismile. Peale selle tuleb „d“-vitamiine ette veel kõigis neis ainetes, mis sisaldavad „a“-vitamiine.

Arusaadav, et tikerberidel, kirssidel, ploomidel, maasikatel, mustikatel, sõstratel, õuntel, pirnidel, apelsinidel ja sidrunitel on väga suur tähtsus organismile ja tervislikule seisukorrale, kuid ainult ühe eeldusega — need marjad ja puuviljad peavad olema loomulikult valminud.

Meie teame, et apelsine, eriti banaane, veetakse põhjamaadesse pea täiesti valmimata ja sarnasel puuviljal ei ole mingisugust

tervislikku väärtust või selle väärtus on äärmiselt väike. Ladudes kollaseks närbunud banaanid on isegi tervisele kahjulikud.

Sellepärast, lugupeetud Riigikogu liikmed, võite rahulikult piirata alaväärtusliku lõunamaa puuvilja sissevedu. Banaanide sissevedu võiks hoopis keelata, ilma et rahva tervishoid selle all kannataks. Otse ümberpöörduvalt, neile kulutatud raha eest võidakse osta kodumaa häid toiduaineid: liha, mune, mett, piima ja muud. Ühesõnaga, toitlus ja toitmine olgu mitmekülgne, ning seega oleks vitamiinide küsimus täiesti lahendatud.

M. L a a r m a n (põl): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Põllumeeste rühma nimel teatan, et meie oleme pooldanud ja pooldame praegu ka tõsta sisseveo tolle niisugustel asjadel ja ainetel, mis väljast sisse veetakse, ning mida toreduseasjadeks peame. Meie arusaamise järgi on aga välismaalt sisse veetav puuvili — banaanid, pomerantsid, apelsinid ja mandariinid sarnased asjad, nii et maal isegi nende nimed tundmatud. Olen katset teinud läinud aastal, kus tolliküsimus laiemaid hulki ärevuses pidas, maal järele kuulata, kuidas seal vaadatakse välismaa puuvilja sisseveole. Selkorral iseäranis pahemal pool seletati, et just töörahvas ja kehvemad hulgad suure põnevusega ootavad, millal toll kaob välismaa puuviljalt. Siis need suured rahvahulgad naeratasid, kui nad nende tarkade meeste seletusi vitamiinide ja muude kohta kuulsid ja nõuannet, et söögu nad ometi apelsine, banaane j.n.e., et saada vitamiine. Nad said nende seletuste kohta koguni kurjaks. See on ka arusaadav, sest kui läinud aastal maksis 12 — 15 senti kartulikilogramm, siis ei osta ta välismaa puuvilja vitamiine söögiaineks, vaid eeskätt kartuleid, ja keegi ei oleks tundnud, et apelsinidest ja banaanidest oleks puudus olnud. Ma usun, et need härrad, kes võitlevad „laialdaste rahvahulkade“ nimel selle eest, et meie kodumaale peavad sisse voolama tähendatud välismaa puuviljad, ka maainimesed nende laialdaste hulkade juurde arvavad ja ka nende huve kaitsevad. Kui lugu nii on, siis jääb küll järele ainult väike hulk, kelle nimel need härrad räägivad, sest maainimesed ei tunne tarvidust välismaa puuvilja järele. Kui siin aga teisiti räägitakse, siis on see demagoogia tegemine.

Ma kordan veel, et meie tervitame väga vaadet, mis praeguse valitsuse koalitsiooni rühmades läbi löönud, et välismaa puuviljale toll tuleb panna ja tunnustust, et see eksisamm oli, kui see mullu kaotati. Meie mäletame hästi, kuidas mineval kevadel laulupeo ajal ja pärast seda määratul hulgal apelsine sisse veeti ja nendega suured keldrid täis laoti, ja

kuidas need seal siis suurel määral pärast raisku läksid. Alaväärtuslikke apelsine ja banaane aga ometi keegi süüa ei võinud. Kas oli siis see vitamiinide rohkus ja meie rahva tervise edendamine. Selkorral seletati „laialdaste hulkade“ poolt hoopis vastupidist: et see „kollane töbi“ on, mis meie maad ja rahvast varitseb sisseveetavate apelsinide näol. Väga imelikuna paistab, kui härra Martinson siin täna seletab, et aruandja sõnu „söödagu kapsaid, kaale ja porgandeid“, ei saavat tõsiselt võtta. Mõelge, see on töörahva esindaja arvates naeruväärt, kui keegi soovitab süüa porgandeid, kaale ja kapsaid. Mul oli see väga imelik kuulda. Töörahva esindaja härra arvab vist, et peaks soovitama: „Sööge banaane, mandariine ja pomerantse!“ (A. Oinas, stp: Kas ta seda ütles, et sööge mandariine?) Mul on kaks-kolm tunnistajat, kes tõendada võivad, et see härra arvas selle naljaks, kui soovitati süüa porgandeid, kaale ja kapsaid. Meie märkisime selle üles. Võin ette tuua, kui tahetakse suusõnalisist tunnistajaid. Need on olemas.

Kui meie edasi läheme, siis peaksime küll ütleva, et imestust äratav niisugune mõtteavaldus, kus öeldakse, et kodumaal ei ole üldse võimalust rahvale muretseda omamaa puuvilja. Kes kodumaa aiandust tunneb ja sellega tuttav, see peab tunnistama, — ma ei räägi siin tänavusest ega minevasest aastast, sest need aastad olid aiandusele väga rasked, nagu ka meie põllumajandusele, — kes harilikke aastaid mäletab, see teab, et on olnud aastaid, kus sügisel ei saanud õunu kuskile panna. Isegi sigadele ei suudetud neid sööta. (O. Gustavson, stp: Kas tänavu aasta ka?) Härra Gustavson, ärge võtke tänavust ega minevat aastat, mis põllumajanduslikult normaalsed ei olnud. Mineval aastal ei olnud kartulid kah, aga ega sellepärast meie kartuleid väljaspoolt sisse ei hakanud vedama. Mineval aastal oli ikalduseaasta, kus viljapuud ei saanud välja kasvada. Ma rääkisin täna oma rühmakaaslaste härra Pätsiga, kes suur aianduse sõber ja kes tõendas, et tema suures aias pooled õunapuud on külmanud. (K. Päts, põl: Üks kolmandik.) Ah üks kolmandik noori õunapuud. See on kindlasti sajadtuhanded kahju tekitanud siin ja mujal. Olen näinud paljudes korralikkudes aedades, nii Pärnumaal ja mujal, kus peale õunapuude ka ploomipuude üle täielik lagastus käinud. Valitsus oleks võinud öelda, et vaadake, sinna poole peame silmad pöörama, et need tühjad kohad täis istutada.

Saaksin aru, kui härra Martinson oleks öelnud, et valitsus oleks pidanud siin hoolt kandma selle eest, et meie aiandus edeneks ja

ei hävineks. Et peaks abinõusid otsima, kuidas päästa meie aiandust mitmesugustest hädadest. Nii on jahukaste täielikult hävitanud meie karumarja ja üksi Ameerika punaseid karumarjasorte saab veel tarvitada, neil ei ole jahukaste seljas. Peaks vaatama, kuidas päästa meie aiandust. Täiesti põhjendamata ja liigne on öelda, nagu ei suudaks meie koduaiandus rahuldada tarvitajate soove.

Teiseks pean ütleva, et olen algades juba noorest põlvest mitu aeda asutanud ning olen päris korralik aiapidaja olnud... (L. Johanson, stp: Kus see peremees siis oli?) Härra Johanson, sinna kooliaeda on pärast üks sotsialist tulnud ja koolimaja aia lasknud raisku minna. (L. Johanson, stp: Ärge oma põllupidamisest mulle rääkige!) Räägin väga heameelega oma põllupidamisest. Kui Teie võiksite oma põllupidamisest ka nii heameelega rääkida, siis oleksime head sõbramehed. Ma pean ütleva, et on põhjendamata jutt, nagu ei kasvaks meie oludes hea puuvili. Kes meie õunasorte tunneb see teab, et aroomi ja maitse poolest need suudavad võistelda isegi lõunamaa puuviljaga. (A. Oinas, stp vahelhüüe.) Vaadake, mis härra Oinas leidis, — et õunad kardavad külma! Apelsinid vist ei karda? Vast valitsuse esindajad panevad seda ka tähele ja õpetavad edaspidi niisuguseid õunasorte kasvatama, mis külma ei karda. (L. Johanson, stp: Küll on mõttetervus, küll olete teravmõtteline!) Teie katsusite enne olla teravmõtteline, mina püüan siin Teile järele tulla.

Üldse pean ütleva, et oleks tarvilik nii mõnelegi asjale kõrgem toll panna, et see katkuks ei saaks meie kodumaale. Käesoleva tolliga on meie aiandusele tahetud pakkuda väikest kaitset, aga see kaitse peaks ka mõnel teisel alal suurem olema. Ma loodan, et see ka põllupidamise alal sünnib, et ka meie põllupidamise tooted kaitset leiaksid välismaade saaduste ees.

A. Oinas (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui ma sõna võtan siis mitte sellepärast, nagu seda paremal tiival välja paista lastakse, et meie, sotsialistide, arvates oleks apelsinitolli küsimus üks nii väga tähtis küsimus, et see oleks otse meie riigi hukatus, kui apelsinidele toll pannakse. Kuid just parema tiiva kõnelejad näitavad, et see siiski üks väga tähtis küsimus on. Rkl. aruandja Loosalu pidas pika kõne, samuti pidas rkl. härra Laarman pika kõne apelsinitollide kasuks. Lubage natuke peatada nende pikkade kõnede juures.

Härra aruandja tähendas, et 160 miljonit senti minevat aastat välja apelsinide peale, see summa tulevat Eesti riigile päästa. Aga sealsamas tunnistas aruandja, et apelsinitoll ei ole sugugi keelutoll, vaid see teeb apelsinide hinna ainult 4—5 sendi võrra suuremaks. Tähendab, apelsinitolliga ei päästeta 160 miljonit, vaid mingi väiksem summa, sest apelsinide sissevedu jätkub ikkagi. Kui loogiline olla ja tahta päästa 160 miljonit, siis oleks tulnud apelsinidele keelutoll panna. Kuna aga keelutoll ei ole pandud, siis ei ole küsimus sugugi 160 miljoni päästmises.

Minu arusaamise järgi peaks apelsinide sissevedu edaspidi ka ilma tollita vähenema vähemalt poole võrra. (Aruandja J. L o o s a l u' vabelhüüe.) Teie arvate palju rohkem. Mina ei arva seda. Need kalkulatsioonid, mis Teie ette kandsite, ei ole päris õiged... (Aruandja J. L o o s a l u: Mul on ametlikud andmed.) mitte sellepärast, et Teil vale andmed on, vaid järeldused ei ole õiged. Teie kalkuleerite, et läinud aastal veeti sisse 160 miljoni sendi eest apelsine, ja et näiteks juuli-, augusti-, septembri- ja oktoobrikuul veeti apelsine väga rohkesti sisse, käesoleval aastal aga, kus apelsinitoll tõstetud, veetakse apelsine palju vähem sisse.

Lugupeetud Riigikogu liikmed, härra Martinson tähendas juba, et nii ei tohiks arutada. Läinud aastal olid apelsinid sügis-kuudel uudiskaubaks, sellepärast toodi neid sisse erakordselt suurel määral, nagu härra Laarman tähendas, „tambiti apelsine täis“ kõik keldrid.

Milline oleks apelsinide sissevedu siis, kui tolle ei oleks, ja kui apelsinide tarvitamine ja nendega kauplemine normaalseks kujuneks. Mina arvan, et vähemalt poole võrra väheneks nende sissevedu, arvesse võttes ka seda, et läinud sügisel puudus meil oma puuvili, mis oli ka üheks apelsinide suurema sisseveo põhjuseks.

Seega võiks normaaltingimustes juttu olla kõige enam 75.000.000—80.000.000-sendilisest sisseveost. Küsime, kas see raha siis raisku läheb? Härra dr. Masing pidas üsna asjaliku kõne vitamiinidest. Ta tähendas, et apelsinis on vitamiine, kuid apelsinide sissevedu ei ole tarvilik sellepärast, et apelsine ei tooda sisse küpsel kujul, vaid lastakse neid siin valmida. Kuid ei tohiks apelsine segada banaanidega. Banaane tuuakse tõesti suurematesse ladudesse, näiteks Hamburki suurel hulgal toorel kujul ja lastakse neid seal valmida. Apelsinidega ei ole lugu nii. Et apelsine läinud aastal palju mitte üksi toorel, vaid ka mädanenud kujul sisse toodi, ega

see veel ei tähenda, et neid ka edaspidi alati niiviisi sisse veetakse. Niipalju kui mina tunnen apelsinidega kauplemist pean ütleva, et neid veetakse suurel määral sisse ka küpsel kujul. Ei saa sellepärast öelda, et apelsinide sissevedu väärtusetu oleks selle tõttu, et neid toorelt sisse veetakse. Et apelsin on kasulik toiduaine, selle vastu ei saaks küll keegi vaielda. Meie, sotsialistid, seisame kaugel sellest seisukohast, nagu härra Laarman siin tähendas, et soovitaksime suurel määral just apelsine, eriti mandariine, süüa, soovitaksime seda kui igapäevast toitu. Meie asume sellel seisukohal, et apelsin on tarvilik kui puuvili sel ajal, kus omamaa puuvilja ei ole saada, näiteks kevadekuudel.

Mina olen täiesti selle poolt, et meie rohkem omamaa puuvilja tarvitaksime, kuid meil on seda omamaa puuvilja vähe. Seda esiteks. Teiseks kestab meie omamaa puuvili ainult jõulukuuni. (V a h e l h ü ü e paremalt poolt: Kestab kevadeni!) Õunad kestavad kahtlemata kauemini, kuid mis need maksavad, ons need kättesaadavad laiematele hulkadele? Meil on aiaasjandus veel nõrk. Varemalt, Vene ajal veeti puu- ja aiavilja suurel määral sisse Venemaalt. Ma võin teile andmeid kanda ette selle kohta, kuipalju Eesti- ja Liivimaale endisel ajal Venemaalt puuvilja veeti, alates kurkidest kuni igasuguse muu aia- ja puuviljani. Kui kokku võtta raudtee veoandmeid, siis näeme, et Eestisse jäi suur hulk Vene aiaviljasaadusi, rääkimata puuviljast, nagu viinamarjad, õunad ja pirnid. Kui Vene ja Eesti vahele piir tõmmati, siis loomulikult langes see sissevedu ära. Meie peame ainult oma aiaviljaga läbi saama. Kuid meie aiaasjandus on veel madalal järjel. Viimastel aastatel on see, tõsi küll, veidi arenenud, rohkem küll Tartu kui Tallinna ümbruses. Aga meie aiaasjanduse kurbololus seisab selles, et selle saadusi jätkub odava hinnaga ainult jõuluni. Jaanuari-, veebruari-, märtsi- ja aprillikuul on võimata odava hinnaga puuvilja saada. Kuid just neil kuudel on meil surevus maksimaalne. Ma juhtisin juba rahaasjanduse komisjonis sellele tähelepanu, et meil surmavikat ei niida inimeselusid niivõrt pimedatel sügise- ja talvekuudel, vaid kevadistel kuudel; jaanuari-, veebruari- ja aprillikuus on surevus maksimaalne. Mina olen kaugel sellest, et arvamisel olla, et see ainult apelsinide söömise vähesusest tuleb. Ärme teeme nii, nagu sõdivad riigid oma vastastega talitavad. Ma mäletan Vene-Jaapani sõda, kus Vene naljapiltides kujutati jaapanlast kui makaakot, kelle Vene soldat võib mütsiga maha lüüa. Ärge, härrad parempoolsed, sotsialistidele külge luuletage arusa-

mist, et apelsinide sisseveoga võiks kevadekuude surevuse likvideerida. Mina olen kaugel sellest, aga ometi arvan, et see natukegi aitaks meie tervishoidu parandada eriti just neil kuudel, kus meie oma aiavilja ei saa odavalt osta.

Apelsinide toll on kaudne maks. Seda ei olnud viimasel ajal. Härra Strandman'i valitsus pani selle tolli maksuma, pani selle kaudse maksu aiaviljale, mis meile eriti kasulik on kevadistel kuudel. Valuuta väljavoolu takistamiseks seda teha oli vähe mõtet, muu seas ka sellepärast, et apelsinide tarvitamine hoiab teiselt poolt kokku valuuta raiskamisi, sest et vähem süüakse kompvekke ja shokolaadi. Ma leian, et see lapsevanem talitab õieti, kes annab oma lapsele puuvilja, apelsini, shokolaadi ja kompveki asemel. Vähem süüakse ka võid, mida võib välja vedada. (Riigivanem O. Strandman: Missuguse paatosega kantakse ette!) Mina ei tee seda paatosega, ma püüan rääkida asjalikult. Väited, mis aruandja ette tõi, ei seisa seega kindlal jalal.

Kõik mäletavad loodetavasti, et valimiste ajal eriti põllumeeste erakond sotsialistide ainuteeneks selle tunnustas, et apelsinitoll meil kaotati, nagu oleksid sotsialistid selle küsimuse algatanud ja selles leidnud Jumal teab kuisuurt asja. Ajaloo õigeksmõistmiseks pean meelde tuletama, et apelsinidetolli kaotamine on algatuse saanud põllumeeste kogude rühmast pärit härra Holberg'i kui kaubandus-tööstusministri poolt. Kui vastav seadus tuli Riigikogusse, siis leidis Riigikogu, et peab olema järjekindel ja ei ole mõtet väikest kaudset maksu jätta kasulikule ainele nagu apelsin. Ma ütlen, väike ainult võrreldes endisega, sest see oli lausa keelutoll. Meie pidasime selle nõndanimetatud „väikese“ tolli siiski küllalt suureks ja olime selle poolt, et see üldse kaotataks ja apelsinid kättesaadavaks tehtaks ka vaesematele.

O. Gustavson (stp, fakt. märk.): Vabariigi Valitsuse poolt on esitatud Riigikogule 18. märtsil 1927 tolli põhitariifide muutmise ja täiendamise seadus, mida hiljem kaitses kaubandus-tööstusminister Holberg. Tähen-datud seaduse seletuskirjas öeldakse: „Teatavatel aastaagadel on meil tunda suurt puudust värskel puuviljal järele, mida meie tootlusoludes, eriti laste juures aga hädasti vaja. Arstide ja taimetoitlaste ühingute arvates osutub värskel puuviljal, eriti aga apelsinid, banaanid ja sidrunid toitluseolluste rohkuse poolest väga tarvilikkudeks ja asetamatuteks toiduaineteks ning arstimisvahenditeks nii lastele kui ka haigetele; eriti aga neile, kes kan-

natavad seedimisorganite nõrgenemise ja rike-
kete all“.

Toljal, kui esitati mainitud seaduseelnõu, oli Riigivanemaks Jaan Teemant. Ma tahtsin käesolevaga konstateerida seda, et toljal apelsinide ja banaanide hindamises olid põllumehed teistsugusel arvamisel kui tänapäev.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

12. Eesti-Türgi ajutise kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. Andersoni.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

13. Laste, alaealiste ja naiste töö kohta tööstusettevõtetes käiva seaduse § 20 (RT 68 — 1924, seadus nr. 30) muutmise seadus — II lugemisel.

Sotsiaalkomisjoni aruandja P. Järve. Pealkiri võetakse vastu.

Aruandja P. Järve (seaduseelnõu teksti puhul):

Teksti esimeses reas tundub „§ 20“ sellel kohal liigsena, sellepärast teen ettepaneku, sissejuhata osa redigeerida järgmiselt: „Seaduse laste, alaealiste ja naiste töö kohta tööstusettevõtetes (RT 68 — 1924) § 20 muudetakse ja pannakse maksuma järgmises redaktsioonis:“

Seaduseelnõu tekst võetakse vastu ühes aruandja redaktsioonilise parandusega.

Seaduseelnõu II lugemine on lõpetatud.

14. Riigi 1930./31. a. eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Soots.

(Pealkiri.)

M. Mikelson (stp): Käesoleva seaduseelnõu arutamise juures tuleb paratamata pöörata tähelepanu sellele asjaolule, et kui meie muretseme tehnohvleid teede jaoks, siis peame puudutama siinjuures ka klassiteede jaotuse küsimust. Juba rahaasjanduse komisjonis puudutasin seda küsimust pealiskaudselt. Üldiselt on esimese klassi teedejaotuse juures minu arvates teatud ülekohut tehtud ühele osale meie rahvast, nimelt Läänemaale, eriti Hiiumaale. Hiiumaale

saar asub võrdlemisi kaugel tsentrumist. Vist sellega on seletatav asjaolu, et kui meil on kogu Läänemaal riigi korraldada võetud I klassi teedena 323 kilomeetrit, siis sellest Hiiumaale langeb ainult 59 kilomeetrit. Samal ajal on Hiiumaa rahvaarv võrreldes maakonna rahvaarvuga enam kui $\frac{1}{4}$ kogu Läänemaa omast. Kogu Läänemaal on 71.740 elanikku, Hiiumaal 16.954 elanikku. Teejaotuse juures tuleb Hiiumaale vaevalt $\frac{1}{6}$ osa sellest, mis Läänemaale antud. Kui vaadata pindalade seisukohalt, siis leiame samasuguse proportsiooni. Kui vaatleme seda küsimust põllumajanduslikult üldkasutatava maa-ala vaatekohast, siis leiame, et samuti on küsimust käsitatud ühekülgsest ja ei ole küllaldaselt arvestatud I klassi teede ülevõtmisel Hiiumaa soove. Kui võtame selle küsimuse üldiselt ja vaatame, kuipalju üldse Läänemaal on I klassi teedena üle võetud, siis näeme, et seal I klassi teedest on üle võetud 323 kilomeetrit. Neist teedest suurem osa läbib just kõige rikkamaid, Kullamaa, Märjamaa, Kasari-Kirbla ja Vigala piirkondi. Need on kõige jõukamad piirkonnad Läänemaal. Võibolla on see tarvilik, kuid teisest küljest tuleb sellejuures meelde vanasõna: Kellel on, sellele antakse. Neis piirkondades, kus on jõukam rahvakiht, võetakse suuremal arvul teid riigi kanda, vähendades naturaalkohustust. Samal ajal Hiiumaal, mis üks kõige vaesematest nurkadest Eestis, — võibolla selle tõttu, et neil ei ole kaitsjaid — võetakse teid üle hoopis teises proportsioonis.

Juhataja: Rkl. Mihkelson, ma ei saa aru, kuidas Teie kõne on arutamiseloleva seadusega ühenduses.

M. Mihkelson (stp): Teatavasti on terve rida teid, mis läbib just jõukamaid piirkondi, võetud I klassi teede võrku, kuna vaesemates piirkondades ei ole teid küllaldaselt arvatud I klassi teede võrku. Loomulikult nüüd, kui meil tuleb hakata muretsema teehöövleid, siis peame selle küsimuse juures peatuma. Samal ajal kui suurteil maanteedel on sillutatud terved piirkonnad, ning need on võrdlemisi heas seisukorras, samal ajal on Hiiumaal vaevalt kruusatud teed ja neidki ei ole igalpool. Hiiumaal jäeti terve rida teid teedevõrgust välja, mis oleksid tarvitanud parandamist.

Juhataja: Rkl. Mihkelson, ma ei saa aru, kuidas Teie kõne on arutamiseloleva seadusega ühenduses.

M. Mihkelson (stp): Ma leian, et kui see plaan praegusel kujul eriti Lääne-

maa teede suhtes esitatakse, siis määratakse muidugi teedevõrk neisse piirkondadesse, kus selle järele eriti suurt vajadust ei ole. Minu isiklikult vaatekohalt on tähtsad ka Hiiumaa teed.

Teedeminister A. Jürman: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Komisjonis oli juba selles asjas pikemaid läbirääkimisi, ja komisjonis ma tähendasin ka, et kõik need teedejaotused maakondades on tehtud kokkuleppel maavalitsusega. Ma ei või praegu öelda, kas Hiiumaale on tehtud ülekohut või ei. Meie peame arvesse võtma seda, et Saare- ja Hiiumaal on teed nende loomuliku aluspinna tõttu palju paremad, ning neid on seal palju kergem korras hoida. Saaremaal olid teed enne sõda niivõrt head, et kõik, kes sinna sõitsid, kiitsid Saaremaa teid. Ja osalt on see just selletõttu, et Saaremaa aluspind on teede korrashoiuks hea.

Nii on ka Hiiumaa teedega.

Sellepärast tuleb arvesse võtta ka teisi asjaolusid, mis teede tegemise kergemaks või raskemaks teevad. Seda võtsid arvesse teedevõrgu kindlaksmääramise juures ka omavalitsused, kes kõige rohkem pidid tundma neid asjaolusid.

Metsade arvel tuli Läänemaal üle 100 klm teed, mida korras hoitakse teedekapitali arvel. Selle jagamine jäi maavalitsuse ülesandeks.

Arvesse võttes seda, et Hiiumaal on kergem teid korras hoida, ei ole see ülekohus sarnane, nagu ette kanti.

J. Voiman (stp): Kuna käesolev seadus käsitab krediitmääramist tehniliste abinõude muretsemiseks, siis tahan härra Teedeministri tähelepanu juhtida sellele, et teemeistritele on muretsetud suvets jalgrattad. See on väga hea asi, sest hobustega sõitmine läheks liiga kalliks. Kuid kahjuks on need jalgrattad sarnased, et neid tarvitada peaaegu võimata. Jalgrattad on tundmatult firmalt ostetud ja niivõrt rasked ning otstarbekohatud, et kui paar päeva sõita, siis on inimene niivõrt väsinud, et ta jalgratta nurka viskab ja oma rahaga uue ja korraliku jalgratta ostab või jala käima hakkab. Ma tean kahes maakonnas juhtumist, kus on halvad rattad ostetud. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hürneron: Traktorid või?) Traktoriga ei sõida teemeistrid, härra minister.

Teedeminister A. Jürman: Selles asjas võiksin mina öelda, et need jalgrattad olid enne praegust valitsust tellitud. Kuuldes juba varem etteheidet jalgrataste asjas kuulasin järele ja mulle selgus, et jalgrataste

tellimine ja ostmine oli sündinud vähempakkumise teel. Nähtavasti oli pandud suurt rõhku hinna odavusele. Nagu näeme ei saa igakord hinna odavusele rõhku panna. Nagu juba eelpool tähendasin oli ostmine vähempakkumise teel, kusjuures jalgrattaid osteti firmalt, kes kõige odavamalt jalgrattaid pakkus. (V a h e l h ü ü e pahemalt poolt.) Nii halvad need ka ei ole.

Pea ütlema siinkohal ka selle etteheite kohta, mida tegi „Rahva Sõna“, et miks teehöövliste tellimisega viivitatakse, et meie ei tohi sõlmida enne lepinguid kui krediidid selleks määratud ja praegu on krediidimääramise seadus alles vastu võtmata. (O. G u s t a v s o n, stp: Teil on põhieelarves krediit antud.) Ei, see on läbi ja tuleva aasta eelarve on vastu võtmata, eelkrediidi arvel peame meie praegu läbirääkimisi, ja selle arvel ei tohi praegu lepinguid veel sõlmida.

P. S c h ü t z (stp): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Kuna praegu maanteede korrashoiu küsimus käsutamisel, siis tahtsin härra Teedeministri tähelepanu juhtida ühele asjaolule. On ilmsiks tulnud, et mõned maavalitsused teede tegemise maksu väga ebaõiglaselt jaotavad. Nii näiteks on Tartu maavalitsus Pikasilla alevikus elutsevatele töölistele ja kalameestele, kellel omal väike majahütike peavarjaks ja kes selletõttu teedete tegemise kohustuse alla kuulusid, teedekapitali heaks maksu määranud 2 kuni 3 tuhat senti. Varem tuli neil naturaalkohustusena umbes 10 meetrit teed korras hoida, mis neil poole tööpäeva aastas nõudis, kuna nüüd neil selle poole tööpäeva eest tuleb maksta 20—30 krooni, mida ometi õiglaseks maksuks ei saa pidada. (V a h e l h ü ü e paremalt poolt: Selle on määranud Valga maavalitsus.) Ma räägin neist majaanikkudest, kelle majad asuvad Aakre valla maal, ja Aakre vald asub Tartumaal. Neile inimestele on see maks igatahes liiga suur ja on suure rahulolematuse laine esile kutsunud. Et maavalitsuste teedekapitali maksu määramine kuulub Teedeministeeriumi kontrolli alla, siis loodan, et Teedeministeerium astub samme selleks, et maksud õiglasemalt jaotataks.

J u h a t a j a: Kõneleja, ma ei saa aru, kuidas see küsimus arutamiseloleva punktiga kokkukõlas on.

Teedeminister A. J ü r m a n: Selles asjas võiks järgmist tähendada. Vastuvõetud

teedeseaduses on öeldud, et antakse õigus teede naturaalkohustusest vabastada. Selleks on maavalitsus aluseks võtnud hindamisüksused ja on välja arvestanud puhtakasu-ruhlade põhjal, kuipalju kellelgi tuleb maksta rahas teede naturaalkohustustest vabastamise puhul. Sellejuures tuleb nähtus ilmsiks, et puhtakasu-ruhlad ei ole õiglaseks aluseks. Kui võtame ühtlase normi sellel alusel talude ja käsitöökohtade kohta ja määrame maksu ära, nii et käsitöökohad sellega rahul oleksid, siis jääksid meie talud maksu alt pea sootuks vabaks, see norm tuleks niivõrd väike. Kui nüüd paneme niisuguse normi, et talud tuleksid maksu alla, kui nad tahaksid teedekohustustest vabaneda, siis satuvad käsitöökohtade majaanikud liiga suurte maksude alla. Tähebtab see alus — puhtakasu-rubla — ei ole õieti arvestatud. See on võetud väiksel majalt suuremal arvul kui keskmiselt talult. Nüüd ei saa teisiti sellest küsimusest üle, kui et peaks uuesti ümberhindamine ette võetama. On rohkem mindud välja kahest seisukohast: põllumajanduse üksuse hindamise juures on üks seisukoht ja maja või ärilise ettevõtte juures teine seisukoht, ja viidud kõik puhtakasu-ruhlale ümber. Praegu otsime teid, kuidas sellest seisukorrast pääseda. Minu teada maavalitsused on nõnda otsustanud, et nad ei võta täielikke norme, vaid ühe kolmandiku. Nii nad katuvad ise parandust leida, aga õige parandus tuleb alles siis, kui ümber hinnatakse need majad ja ärilised ettevõtted, et nende hindamise alus ühtlustataks talumajapidamise hindamise alusega.

Aruandja J. S o o t s (lõpusõna): Härrad Riigikogu liikmed ei rääkinud sedavõrt selle seaduse kohta, kuivõrt selle seaduse puhul, ja mingisuguseid konkreetseid ettepanekuid selle seaduse ega selle pealkirja kohta ei ole tehtud. Sellepärast teen ettepaneku, pealkiri muutmata vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

15. Lennuvarustuse muretsemise ja krediidi määramise seaduse muutmise ja täiendamise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja R. K u r i s.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

16. Seitsmenda rahvusvahelise töökonferentsi poolt vastuvõetud öötöö kohta pagaritööstuses käiva konventsiooni eelnõu kinnitamise seadus — II lugemisel.

Sotsiaalkomisjoni aruandja J. Voimann.

Õige.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

Juhataja: Päevakord on läbi.

Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.10 min.

Kinnitan.

Koosoleku juhataja (allkiri).

